

**I 1Ñr vkn'kz iz'ui=e~
dflunde~(Core)
d{kk & }kn'kh XII
iz'ui=L; : ij[kk**

कोड सं. : 322

पूर्णाङ्काः 100

[k.M uke	iz'u l[;k	iz'u&miš;e~	iz'u izdkj%	v[ll[r%	पूर्णाङ्काः
खण्डः क अपठितांश- अवबोधनम्	1 अ ब स द	तथ्यबोध-परीक्षणम् " भाषिकतत्त्वबोध- परीक्षणम् शीर्षक प्रदानम्	अतिलघूत्तरः लघूत्तरः अतिलघूत्तरः "	$\frac{1}{2} \times 4 = 2$ $1 \times 2 = 2$ $1 \times 4 = 4$ $2 = 2$	10
खण्डः 'ख' रचनात्मकः कार्यम्	2 3 4	पत्रलेखने अनौपचारिककार्य- विषयवस्तुबोधरीक्षणम् अवबोधपूर्वकम् वाक्यसंरचनाप्रयोग- परीक्षणम् अवबोधपूर्वकम् वाक्यनिर्माणम्	रिक्तरथानपूर्ति (अतिलघूत्तरः) रिक्तरथानपूर्ति (अतिलघूत्तरः) (लघूत्तरः)	$\frac{1}{2} \times 10$ $\frac{1}{2} \times 10$ $\frac{1}{2} \times 10$	5 5 5 <hr/> 15
खण्डः 'ग' अनुप्रयक्त- व्याकरणम्	5 6	वाक्येषु सन्धिच्छेद- परीक्षणम् वाक्येषु समस्तपदानां विग्रहः	अनुप्रयोगात्मकः (अतिलघूत्तरः) स्थूलाक्षर- पदानां विग्रहः (अतिलघूत्तरः)	1×6 1×6	6 6

[k.M uke	izu lā;k	izu&miś; e~	izu izkj%	vālākr%	पूर्णाङ्काः
खण्डः 'ग' अनुप्रयक्त- व्याकरणम्	7	वाक्येषु कृदन्त-तद्धित- प्रत्ययानां प्रयोग-परीक्षणम्	प्रकृति-प्रत्यय- योगेन रिक्त- स्थानपूर्ति' (अतिलघूत्तरः)	1 × 8	8
	8 अथवा	कर्तृ-क्रियापद- अन्विति परीक्षणम् विशेषण पदचयन- परीक्षणम्	शुद्ध क्रियापद- चयनेन रिक्त- स्थानपूर्तिः मंजूषातः विशेषणपदचयनं कृत्वा रिक्तस्थान- पूर्तिः (अतिलघूत्तरः)	1 × 5 अथवा 1 × 5	5
	9	उपपदविभक्तिप्रयोग- परीक्षणम्	कोष्ठकात्- शब्देषु उपपद- विभक्ति प्रयोगेण रिक्तस्थानपूर्तिः (लघूत्तरः)	1 × 5	5
खण्डः 'घ' भाग : 1 पठितांश- अवबोधनम्	10	पठितगद्यांशबोध - परीक्षणम्	अतिलघूत्तरः लघूत्तरः च	$\frac{1}{2} \times 2 = 1$ $1 \times 1 = 1$ $1 \times 3 = 3$	5
	11	पठितनाट्यांशबोध परीक्षणम्	अतिलघूत्तरः लघूत्तरः च	$\frac{1}{2} \times 2 = 1$ $1 \times 1 = 1$ $1 \times 3 = 3$	5
	12	पठितपद्यांशबोध परीक्षणम्	अतिलघूत्तरः लघूत्तरः च	$\frac{1}{2} \times 2 = 1$ $1 \times 1 = 1$ $1 \times 3 = 3$	5
	13	प्रसंग-सन्दर्भ-ग्रन्थ- लेखक परीक्षणम्	1. सन्दर्भग्रन्थस्य लेखकस्य च 2. कः कथयति कं कथयति	$1 + 1 = 2$ $1 + 1 = 2$	4
30					

[k.M uke	izu l d; k	izu&mís; e-	izu idkj%	vhl ksr%	पूर्णाङ्काः
खण्डः 'घ' भाग : 2 संस्कृत-साहित्य सामान्य परिचयः	14	भावार्थबोध परीक्षणम्	अतिलघूत्तरः रिक्तस्थानपूर्तिः	½ × 8	4
	15	अन्वय परीक्षणम्	अतिलघूत्तरः रिक्तस्थानपूर्तिः माध्यमेन	2 + 2	4
	16	सार्थक वाक्य-संयोजन परीक्षणम्	अतिलघूत्तरः वाक्यानां क्रमानुसारं संयोजनम्,	1 × 4	4
	17	प्रसंगानुसारम् अर्थचयनम्	अतिलघूत्तरः शुद्धशब्दार्थ चयनम्	1 × 4	4
	18	संस्कृतसाहित्यसामान्य बोधपरीक्षणम् अथवा संस्कृतनाट्यवैशिष्ट्य बोधपरीक्षणम्	अतिलघूत्तरः (देश-काव्य-कृति कवीनाम्) अथवा अतिलघूत्तरः	3 + 3 + 4 5 + 5	10 10
					35
					100

vkn'kī t ui =e- l a 1
l d're- 1/2 d'fūn'de- 1/2
SANSKRIT (CORE)
dkM l ā; k 322
}kn' k&d {kk

अवधि: होरात्रयम्
समय: तीन घण्टे
Time: 3 Hours

पूर्णाङ्कः : 100
पूर्णाङ्कः : 100
Maximum Marks : 100

- fun' k%**
- सङ्केताभावे सर्वेषां प्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतेनैव लेखनीयानि।
जहाँ स्पष्ट संकेत नहीं है, वहाँ उत्तर संस्कृत में ही दीजिए।
Answer the questions in Sanskrit only unless stated otherwise.
  - उत्तराणि पृथक् दत्तायाम् उत्तरपुस्तिकायाम् एव लेखनीयानि।
सभी उत्तर अलग दी गई उत्तरपुस्तिका में लिखें।
Answers should be written only in the separately provided answer-book
  - अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति।
इस प्रश्नपत्र में चार खण्ड हैं।
There are four sections in this question paper.

[k.M% d SECTION A	अपठितांश-अवबोधनम् (अपठितांश अवबोधन) (Reading Comprehension)	10 अङ्काः
[k.M% [k SECTION B	संस्कृतेन रचनात्मककार्यम् (संस्कृत में रचनात्मक कार्य) (Sanskrit writing Skill)	15 अङ्काः
[k.M% x SECTION C	अनुप्रयुक्तव्याकरणम् (अनुप्रयुक्त व्याकरण) (Applied Grammer)	30 अङ्काः
[k.M% 1/2k1/2 SECTION D	भाग (i) पठितांश –अवबोधनम् (पठितांश अवबोधन) भाग (ii) सामान्य संस्कृतसाहित्यपरिचयः (सामान्य संस्कृत साहित्य परिचय)	35 अङ्काः 10 अङ्काः
	Part (i) Reading Comprehension Part (ii) General Introduction to Sanskrit Literature	

[k.M% ½d½

Section (A)

vi fBrkāk & vockskue~

10

Unseen Reading Comprehension

- 1- v/kkfyf[kra x | kākā i fBRok i z ukue~ mŪkj k | ūdru fy[krA
fuEufyf[kr x | kāk dks i <ej i z ukā ds mŪkj | ūdr ea fyf[k, A
Read the following passage and answer the questions in Sanskrit.

पुरा कश्चित् एकः बालः अध्ययने रतः आसीत्। स यत् अपठत् तत् विस्मरति स्म। अतः तस्य सहपाठिनः तम् उपहसन्ति स्म। एकदा आत्मग्लानिपीडितः सः विद्यालयात् निरगच्छत् मार्गं च अचिन्तयत्—नूनम् अहम् मूर्खः अस्मि। अत एव सर्वे माम् उपहसन्ति। मम भाग्ये विद्या नास्ति। सम्प्रति किं करोमि इति चिन्तयन् भ्रमन् मार्गं तेनैकः कूपः दृष्टः। तत्र काश्चन महिलाः स्वघटान् जलेन पूरयन्ति स्म। स कुतूहलात् तत्र स्थितः। अत्रान्तरे सः अपश्यत् यत् यस्मिन् शिलाखण्डे घटः निहितः आसीत् तत्रैकः गर्तः वर्तते। सः वनितां पृच्छति—अम्ब! इमं सुन्दरं गर्तं कः निर्मितवान् इति? सा विहस्य अवदत्, “गर्तः एषः तु प्रतिदिनं घटस्थापनेन निर्मितः, न कोऽपि अस्य निर्माता। “तद्वचः श्रुत्वा सः अचिन्तयत् यदि भूयोभूयः मृत्तिकाघटस्य स्थापनेन पाषाणशिलायाम् अपि गर्तः सम्पद्यते तदा पुनः पुनः पठनेन मम मतिः कथं न तीव्रा भवेत् इति विचार्य स पुनः विद्यालयं प्रत्यागच्छत्। कालान्तरे विद्याभ्यासेन अयमेव बालः महान् वैयाकरणः बोपदेवः अभवत्। उक्तं च अभ्यासाद् लभते विद्याम् इति।

i z uk%

- I- ,dinsu mŪkj r
,d in ea mŪkj nhft ,A

Answer in one word.

½ × 4 = 2

- (i) बालेन मार्गं कः दृष्टः?
(ii) काश्चन महिलाः जलेन कान् पूरयन्ति स्म?
(iii) गर्तः कुत्र आसीत्?
(iv) महान् वैयाकरणः कः अभवत्?

- II- iwkbkD; su mŪkj r
iwkbkD; ea mŪkj nhft ,A

Answer in one sentence.

1 × 2 = 2

- (i) आत्मग्लानिपीडितः बालः किम् अकरोत्?
(ii) गर्तः तु कथं निर्मितः जातः?

III- ; Fkkfunʒ ke~ mÙkj r
funʒ kkuq kj mÙkj nhft ,
Answer as directed.

4

- (i) 'सुन्दरं गर्तं' अत्र विशेषणपदं किम्?
(ii) 'सर्वे माम् उपहसन्ति' इत्यत्र कर्तृपदं किम्?
(iii) "मन्दा" इत्यस्य विलोमपदं किं प्रयुक्तम्?
(iv) अतः तस्य सहपाठिनः तम् उपहसन्ति स्म 'अत्र' 'तस्य' इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम्?

IV- vL; x | kà kL; I eʒpra 'kʰkʒda fy[krA
bl x | kà k ds fy, I eʒpr 'kʰkʒd fyf[k, A
Please give a suitable title to this paragraph.

2

[k.M ^[k*

Section "B"

I 1dru j pukReda dk; 2~
Sanskrit Writing Skill

15

2- Hkoku~ iz ko% pšubz uxj s fuol frA Hkor% fe=e- okxh' k% i jh{k; ke~ mÙke k% mÙkh. kʒA
i jh{k; ka I Qyrk; S o/kkz ua i nkuk; fe=a i fr fyf[krs vfLeu- i=s eʒt ʒkk i n%
fjDrLFkkukfu i jf; Rok mÙkj i ʒLrdk; ka i=a i ʒ% fy[krA

vki iz ko pšubz uxj ea jgrs gʒ vki ds fe= okxh' k i jh{k ea mÙke vʒka I s
mÙkh. kʒ gʒ i jh{k ea I Qyrk ds fy, c/kkz nsus ds fy, fe= dks fy[kr bl i=
ea fjDrLFkkuka dks eʒt ʒkk ea fn, x, i nka I s Hkj dj i= dks mÙkj i ʒLrdk ea i ʒ%
fyf[k, A

You are Pranava from Chennai. Your friend Vageesh has succeeded in the Board Examination scoring very good marks. Fill in the blanks in the following letter written to your friend congratulating him on his success in the examination. You can take the help of words given in the box and rewrite the letter again.

½ × 10=5

(i).....

तिथि: .....

प्रिय (ii) .....

(iii) .....

अत्र कुशलं तत्रास्तु । केन्द्रीयमाध्यमिकशिक्षासङ्घटनेन अद्यैव 8.00 अष्टवादने द्वादशकक्षायाः (iv) .....समुद्घोषितः । मया इण्टरनेट इति माध्यमेन तव परीक्षा परिणामः (v) ..... । अस्यां परीक्षायाम् त्वम् पञ्चनवतिः प्रतिशतम् (vi) ..... प्राप्य समुत्तीर्णः । संस्कृते तु शतम् एव अङ्कान् लब्धवान् असि । योग्यतासूच्याम् अपि तव नाम दृष्ट्वा अहम् हार्दिकं हर्षम् अनुभवामि । (vii) .....कठोरः परिश्रमः सफलः जातः । त्वया न केवलम् आत्मनः अपि तु स्वकुटुम्बस्य अपि (viii) ..... वर्धितम् । त्वं भूयोभूयः प्रशंसनीयोऽसि । अहम् एतस्यै उच्च-सफलतायै तुभ्यं हार्दिकं (ix) ..... यच्छामि । भविष्ये तव का योजना इति लिखतु ।

मातृ-पितृचरणयोः प्रणामाः ।

तव अभिन्नसुहृद्

(x).....

e t k k

विदितः वागीश, चेन्नईतः, तव, अङ्कान्,
यशः, प्रणवः, नमस्ते, वर्धापनम् परीक्षापरिणामः

- 3- e t k k i n ū k ' k C n l p h l k g k ; s u y ? k p F k k a k a i j f ; R o k i q % f y [k r A ½ × 10 = 5
e t k k e a f n , ' k C n k a d h l g k ; r k l s y ? k q d F k k d s v ā k d k s i w k l
d j i q % f y f [k , A

Complete the short story with the words given in the box below and rewrite the same.

एकदा कश्चित् व्याधः जालम् आदाय विहगान् अन्वेष्टुम् इतः ततः परिभ्रमन् वनम् (i) _____ । ततः स व्याधः वने (ii) _____ विकीर्य जालं च प्रसार्य स्वयं प्रच्छन्नः अभवत् । एतस्मिन् अन्तराले कपोतराजः चित्रग्रीवः सपरिवारः तान् तण्डुलान् दृष्ट्वा अनुयायिनः (iii) _____ अवदत् अस्मिन् (iv) _____ वने तण्डुलानां संभवः कुतः? तद् भद्रम् इदं न (v) _____ । यतः अनिष्टात् इष्टलाभः अपि न (vi) _____ । एतच्छ्रुत्वा कश्चित् पण्डितम्मन्यः सदर्पम् अवदत् संशयात्मा (vii) _____ तदनन्तरं ते लुब्धाः कपोताः (viii) _____ च बद्धाः अभवन् । ततः चित्रग्रीवः तान् अकथयत् – विपत्काले (ix) _____ धारणीयम् । वयं सर्वे स्वमित्रस्य हिरण्यकस्य मूषकराजस्य समीपं गच्छामः । तदा सर्वे कपोताः संहताः जालम् एवं गृहीत्वा उदपतन् । हिरण्यकेन छिन्नपाशाः कपोताः (x) _____ तं प्रशंसन्ति स्म ।

e t k k

तण्डुलान्, कपोतान्, अगच्छत्, निर्जने वरम्,
पश्यामि, जालेन, धैर्यम्, विनश्यति, कृतज्ञतया ।

4- v/kksyf[krfo"k; škq , da fo"k; e- vf/kdR; i ʒpokD; fere- vuPNna 1 × 5 = 5
I ʒdru fyf[kr!

fuEufyf[kr fo"k; ka ea I s , d fo"k; ij ikp okD; ka dk I ʒdr ea
, d vuPNn fyf[k, A

Write a passage of five sentences in Sanskrit on any one of the following topics.

- (i) विद्याविहीनः पशुः ।
- (ii) संस्कृतं मह्यम् किमर्थं रोचते?
- (iii) विद्यालयस्य सम्पत्तेः रक्षा करणीया ।

[k.M% ^x*

Section C

vuq z, 0r0; kdj .ke~

vuq z, 0r 0; kdj .k

30

Applied Grammar

5- v/kksyf[krškq okD; škq jš[kkādri nškq I fu/kfoPNna d#rA 1 × 6 = 6

fuEufyf[kr okD; ka ea jš[kkfḥr inka ea I fu/kPNn dhft , A

Disjoin Sandhis in the bold typed words in the following sentences.

- (i) सत्यमेव जयति **ukureA**
- (ii) **t hoR; ukFks fi** वने विसर्जितः ।
- (iii) **bu' p** दिनस्य ।
- (iv) अद्य **eeki okl %** अस्ति ।
- (v) **rnU; =** गम्यताम् इति ।
- (vi) **fgrklu** यः I **šk. kqs** स किंप्रभुः ।

6. v/kksyf[krškq okD; škq LFkyi nkuka foxgk% yš; kA

fuEufyf[kr okD; ka ea LFkyi nka ds foxg fyf[k, A

Expound the compounds in bold words in the following sentences.

1 × 6 = 6

- (i) '**kkdfoekd%** कोकलोकस्य ।

- (ii) अयमेव **vgkj k=a** जनयति ।
 (iii) सर्वे ; **FkLFkue~** उपविशन्ति ।
 (iv) तेऽपि **mRI ofi z kA**
 (v) **I pfgek** यद्यस्ति किं मण्डनैः ।
 (vi) दुराराध्या **jkty{ehA**

7- **v/kkfyf[krškq okD; škq dksBdklrxr i dfr i R; ; a p ; kstf; Rok fjDrLFkkukfu ij; rA**
uhps fy[ksgq okD; ka ea dksBd ds vlrxr i dfr ds l kfk fufnZV i R; ; dks tkM+
dj [kkyh LFku Hkfj, A

Rewrite the following sentences by adding suffixes to the roots and words given in the brackets.

1 × 8 = 8

- (i) तिष्ठ तिष्ठ न ————— (गम् + तव्यत्)
 (ii) अस्य प्रयोजनं (ज्ञा+तुमुन्) ————— इच्छामि ।
 (iii) आर्यः शिरसा (प्र+नम्+ल्यप्)----- विज्ञापयति ।
 (iv) हुतं च (दा + क्त) ————— च सदैव तिष्ठति ।
 (v) अन्यत्र (भुज् + क्त्वा) ————— गच्छामि ।
 (vi) सूर्यम् आश्रित्य ————— परार्द्धसंख्या भवति । (परमेष्ठ + इन्)
 (vii) मत्स्यस्यजीविभिः सरः ————— नीतम् । (निर्मत्स्य + तल्)
 (viii) इदम् अभियानं रोचकं ————— चासीत् । (साहस+ठक्)

8- **v/kkfyf[krškq okD; škq dr i Ø; ki n; k% vfl ofr% f Ø; rkeA**
v/kkfyf[kr okD; ka ea dr i vlj f Ø; k dh vfl ofr dhft, A

Please write the suitable verb according to the subject or vice versa in the following sentences.

1 × 5 = 5

- (i) आर्य! निमंत्रितः अस्ति/असि ।
 (ii) एते गिरयः अतीव शोभते/शोभन्ते ।
 (iii) अद्भिः गात्राणि शुद्ध्यति/शुद्ध्यन्ति ।

- (iv) आर्य वैहीनरे! सुगाङ्गमार्गम् आदेशय/आदेशयति ।
 (v) मत्स्यजीविनः अत्र मत्स्यसंक्षयं करिष्यति/करिष्यन्ति ।

अथवा (Or)

v/kksnÜkskq okD; 'skq e=ttkkkr% fo'k'sk.ki nkfu fpRok fo'k's; in% I g ;kst; r
 v/kksyf[kr okD; ka ea fo'k'sk.k in e=ttkk I s Nka/ dj fo'k's; inka
 ds I kFk tkM; A

Match the adjectives with nouns in the following sentences.
 (The adjective words have been given in the box)

- (i) ----- ऋषयः भवन्ति ।
 (ii) कथं स्पर्धते मया सह----- राक्षसः ।
 (iii) ----- छदिप्रान्तः ।
 (iv) ----- भोजनानां दात्री भव ।
 (v) ----- एव भवत्याः प्रस्तुतिः ।

e=ttkk

प्रशंसनीया, दुरात्मा, शोभनानां, आप्तकामाः, अतिनमितः

- 9- v/kksyf[kr'skq okD; 'skq dksBdkUrxz' kCn'skq mi in foHkfDra iz q;
 fjDrLFkui fr% fØ; rkeA
 fuEufyf[kr okD; ka ea dksBd ds 'kCnka ea mi in foHkfDr dk iz kxcdj
 fjDr LFKkuka dh i fr'z dhft, A

Fill in the blanks using appropriate case-endings with the words given
 in the brackets.

1 × 5 = 5

- (i) अये! ----- अध्यास्ते वृषलः । (सिंहासन)
 (ii) ----- समम् अन्यत्र भुक्त्वा गच्छामि । (पारावत)
 (iii) तदलं भवतः ----- (सन्ताप)
 (iv) एषः स्तम्भः ----- विना तथैव तिष्ठति । (विकृति)
 (v) ----- नमो नमः (सर्व)

[k.M% ^?k* (Section D)

Hkkx% ¼½ Part - 1

35

i fBrkãk vockskue~

i fBrkãk&vocksku

Reading Comprehension

- 10- v/kkfyf[kra x | kãka i fBRok | ãd'ru i'zuku- mUkjrA
uhps fy[kx x | kãk dks i <dj | ãd'r ea i'zuka ds mUkj nhft ,A

Read the following prose passage and answer the questions in Sanskrit. 5

अयमेव अहोरात्रं जनयति । अयम् एव वत्सरं द्वादशसु भागेषु विभनक्ति । अयम् एव कारणम् षण्णाम् ऋतूनाम् । एष एव अङ्गीकरोति उत्तरं दक्षिणं चायनम् । अनेन एव सम्पादिताः युगभेदाः । अनेन एव कृताः कल्पभेदाः । एनम् एव अश्रित्य भवति परमेष्ठिनः परार्धसख्या । वेदा एतस्य एव वन्दिनः । गायत्री अमुम् एव गायति । धन्य एष कुलमूलं श्रीरामचन्द्रस्य । प्रणम्यः एषः विश्वेषाम् ।

- I- ,dinsu mUkjr
,d 'kCn ea mUkj nã

½ × 2 = 1

Answer in one word.

- (i) श्री रामचन्द्रस्य कुलमूलं कः अस्ति?
(ii) सूर्यस्य वन्दिनः के सन्ति?

- II- iwkbkD; su mUkjrA
iwkbkD; ea mUkj nã

1 × 2 = 2

Answer in a complete sentence.

सूर्यः वत्सरं कति भागेषु विभनक्ति?

- III- ; Fkkfunã keUkj r
funã kkuð kj mUkj nhft ,A

½ × 2 = 1

Do as directed

- (i) "रात्रिन्दिवम्" इत्यर्थे अत्र किं पदं प्रयुक्तम्?
(ii) "षण्णाम् ऋतूनाम्" अत्र किं विशेषणपदम्?

(iii) प्रणम्यः एषः विश्वेषाम् अत्र 'एषः' सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम्?

1×2=2

(iv) "गायति" क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?

11- v/kʃyf[krɑ ukV; kɑ kɑ i fBRok i z uku~ mʊkj r

fuEufyf[kr ukV; kɑ k dks i <ɔj i z ukɑ ds mʊkj nhft, A

Read the following drama passage and answer the questions.

¼r% i fo'kfr pk#nʊks fonkkd% pðfj dkgLrk pðh p½

5

चारुदत्तः (दीर्घ निःश्वस्य) भोः दारिद्र्यं खलु नाम मनस्विनः पुरुषस्य सोच्छ्वासं मरणम्।

विदूषकः अलम् इदानीं भवतः अतिमात्रं सन्तप्तम्। दानेन विपन्नविभवस्य बहुलपक्षचन्द्रस्य ज्योत्स्नापरिक्षय इव भवतः रमणीयोऽयं दरिद्रभावः।

चारुदत्तः न खल्वहं नष्टां श्रियम् अनुशोचामि। गुणरसज्ञस्य तु पुरुषस्य व्यसनं दारुणतरं मां प्रतिभाति।

I- , dɪnsʌ mʊkj r

½ × 2 = 1

, d i n e ʌ mʊkj nhft, A

Answer in one word.

(i) चङ्गेरिकाहस्ता का अस्ति?

(ii) कस्य पुरुषस्य व्यसनं दारुणतरं भवति?

II- i wkbkD; ʌ mʊkj r A

1 × 1 = 1

i j s o k D; e ʌ l d r e ʌ mʊkj nhft, A

Answer in one sentence in Sanskrit.

चारुदत्तस्य किमिव रमणीयोऽयं दरिद्रभावः?

III- ; Fkkfunʒ keʊkj r

funʒ kkuʊ kj mʊkj nhft,

Do as directed.

(i) "रमणीयोऽयं दरिद्रभावः", अत्र किं विशेषणपदम्?

½

(ii) "सम्पन्न" इत्यस्य विपरीतार्थकं पदं किम्?

½

(iii) "भवतः रमणीयोऽयं दरिद्रभावः" अत्र 'भवतः' सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम्?

1 × 1 = 1

(iv) अनुशोचामि इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?

1 × 1 = 1

12 v/kkfyf[kra i | a i fBRok i z uku- mÙkj r
fuEufyf[kr i | dks i < dj i z uka ds mÙkj nhft , A

Read the following verse and answer the questions.

f'k{k {k; a xPNfr dkyi; z kRl q) emyk fui r fUr i kni kA
tya tyLFkkuxrap 'kq; fr g rap nÙka p I n b fr" BfrAA

I. , di n s mÙkj r
, d 'kCn ea mÙkj nhft , A
Answer in one word.

$\frac{1}{2} \times 2 = 1$

- (i) सुबद्धमूलाः के निपतन्ति?
(ii) कालपर्ययात् क्षयं का गच्छति?

II. i wk b k D; s mÙkj r
i j s o k D; ea mÙkj nhft , A
Answer in one sentence in Sanskrit.

$1 \times 2 = 2$

सदैव किं किं तिष्ठति?

III. ; Fkkfunz ke mÙkj r
funz kku d kj mÙkj nhft ,
Answer as directed

$\frac{1}{2} \times 4 = 2$

- (i) 'जलं जलस्थानगतं' अत्र किं विशेषणपदम्?
(ii) 'विनाशम्' इत्यर्थे किं पदमत्र प्रयुक्तम्?
(iii) 'तिष्ठति' इति क्रियापदस्य किं विलोमपदम्?
(iv) 'सुबद्धमूलाः निपतन्ति पादपाः अत्र कर्तृपदं किम्?

13- v/kknÙka 'ykd } ; a i fBRok ; Fkkfunz ke- mÙkj r
uhps fy [ks nks 'ykdka dks i < dj funz kku d kj mÙkj nhft , A
Read the following two verses and answer as directed.

I. अशक्तैर्बलिनः शत्रोः कर्तव्यं प्रपलायनम् ।
आश्रितव्योऽथवा दुर्गः नान्या तेषां गतिर्भवेत् ॥

$1 + 1 = 2$

vL; 'ykdL; d% I UnHkzUFk% y[kd% pA

II. विभवानुवशा भार्या समदुःखसुखो भवान् ।
सत्त्वं च न परिभ्रष्टं यद् दरिद्रेषु दुर्लभम् ॥

bea 'ykdā d% de~ i fr dFk; fr\

1 + 1 = 2

14- v= i nŪkHkkokFkz; s 'kŋ HkkokFkz; ua dRok fy[kr

iR; d vāk ds fy, fn; s x, rhu HkkokFkz; ea l s 'kŋ HkkokFkz p; u dj ds fyf[k, A

Three explanations are given for each line. Select the correct one and write.

I. mfŪk"Br tkxr ixl; ojku- fuchs'kr

HkkokFkz%

(क) निद्रां त्यक्त्वा इष्टवस्तूनि लभध्वम् ।

(ख) अज्ञाननिद्रां विहाय श्रेष्ठान् उपगम्य ज्ञानं लभध्वम् ।

(ग) जागरणेनैव इष्टवस्तूनि प्राप्तुं यतध्वम् ।

II. fuLi'gR; kfxfHk% , rkn'k% tu% jktk r'.kon~ x.; rA

(क) राजा त्यागिनः जनान् किमपि न गणयति ।

(ख) त्यागिनः राजानम् स्वल्पं वस्तु याचन्ते ।

2+2 = 4

(ग) इच्छारहिताः त्यागिनः जनाः राजानम् अपि न गणयन्ति ।

vFkok (Or)

v/kknŪkL; 'ykdL; i nŪka HkkokFkz; eṣṭHkknŪki n% i jf; Rok fy[kr

uhps fn; s x, 'ykd ds HkkokFkz dks eṣṭHkknŪk i nka l s i wkz dj ds fyf[k, A

Complete the central idea of the given verse with the words given in the box and rewrite the same.

अनन्तरत्नप्रभवस्य यस्य हिमं न सौभाग्यविलोपि जातम् ।

एको हि दोषो गुणसन्निपाते निमज्जतीन्द्रोः किरणेष्विवाङ्कः ॥

हिमालयः अनन्तरत्नानाम् (i) -----सन् शोभते । एषः पर्वतः (ii) ----- अपि पूर्णः

वर्तते । परं हिमं (iii) -----सौन्दर्यं (iv) -----नैव समर्थः । यतो हि

एकः दोषः (v) ----- तथैव विलुप्तः (vi) -----यथा (vii) -----किरणेषु

(viii) -----तिरोहितः भवति ।

eṣṭHkk

हिमेन, हिमालयस्य, उत्पादकः दृश्यते,
चन्द्रस्य, विनष्टं, कलङ्कः, गुणसमूहेषु

15. v/kkfyf[kr'yksd]; L; i n'kklo; s fjDrLFkkui fir± dRok i q% fy[kr & fuEufyf[kr nks 'yksdka ds fn, x, v'lo; ka ea fjDrLFkkuka dh i firZ dj i q% fyf[k, &

Fill in the blanks in the prose order rendering of the following two verses and re-write the same.

½×4 = 2

½/½ ; Lrq l okf.k HkurkU; kReU; okuj ' ; frA
l oHkur'skq pkRekue~ rrrks u fotqql rAA

अन्वयः

यः तु ----- भूतानि आत्मनि एव -----, सर्वभूतेषु

च ----- ततः ----- विजुगुप्सते ।

½/k½ fuoqk foed[kHkofUr l qn% LQhrk HkoUR; ki n%A
i ki a deZ p ; r~ ijfi dra rUKL; l EHko; rAA

½×4 = 2

अन्वयः — निर्वेराः ----- विमुखीभवन्ति ----- स्फीताः

भवन्ति, पापं कर्म च ----- परैः अपि कृतम् तत् ----- सम्भाव्यते ।

- 16- LrEHk}; s v/k% i n'kkokD; kuka l kfkZda l a kstua dRok Øesk fy[krA nks LrEHkka ea fn, x, fuEufyf[kr okD; ka dk l kfkZd l a kst u dj Øe l sfyf[k, A
Rewrite the following sentences as per their sequential order.

- (i) उत्तिष्ठत जाग्रत (क) लद्दाख इति वदन्ति ।
(ii) तथा चतुर्भिः पुरुषः परीक्ष्यते (ख) यद् दरिद्रेषु दुर्लभम् ।
(iii) उत्तुङ्गपर्वतानाम् उपत्यकाभूमिम् (ग) त्यागेन शीलेन गुणेन कर्मणा ।
(iv) सत्त्वं च न परिभ्रष्टं (घ) प्राप्य वरान् निबोधत ।

1 × 4 = 4

- 17- v/kkfyf[kri ड्Dr"q LFkoy{kj i nkuka i d kkuq kje~ vFk± fpRok fy[kr & v/kkfyf[kr i dDr; ka ea LFkoy{kj i nka dk i d kku ds vuq kj 'kq) vFKZ p qdj fyf[k, A

Select and write the appropriate meaning of the bold words as per reference to their context.

(i) **l Uoa** च न परिभ्रष्टं यद् दरिद्रेषु दुर्लभम् ।

(क) सतोगुणः (ख) चरित्रम् (ग) मनः

(ii) **vn#k%** गात्राणि शुध्यन्ति ।

(क) भोजनेन (ख) जलेन (ग) वस्त्रेण

(iii) **onua** प्रसादसदनम् ।

(क) मुखम् (ख) शरीरम् (ग) सङ्गीतम्

(iv) जम्बूवृक्षस्य प्राग् **oYehd%**

(क) वाल्मीकिः (ख) परिधिः (ग) सर्पगृहम्

1 × 4 = 4

[k.M ^?k* Section D

Hkkx II Part II

I keU; % I d`rI kfgR; i fjp; %

I keU; I d`r I kfgR; i fjp;

General Sanskrit Literature

18- v/kkfyf[krkuka dohuka n's k&dky&d`rhuka ; Fkkfun` ka ukekfu fy[krA
fuEufyf[kr dfo; ka ds n's k] dky , oa dfr; ka dk fun` kku` kj uke fyf[k, A
Write the names of the place, date and works of the following poets as directed.

do; %

(i) बाणभट्टः

(ii) भवभूतिः

(iii) आर्यभट्टः

देशः

(i) भासः

(ii) वराहमिहिरः

(iii) अम्बिकादत्तव्यासः

कालः

(i) भारविः

(ii) सुश्रुतः

(iii) श्री विष्णुशर्मा

(iv) कौटिल्यः

काचिदेका कृतिः

3 + 3 + 4 = 10

vFkok (OR)

¼/½ v/k% e#t kkk; ka i nÜk' kCn% fjDrLFkkui fir± d#rA

uhps e#t kkk ea fn; s x, i nka l s fjDr LFkkuka dh i firZ dhft, A

5

Fill in the blanks with the words given in the box below -

- (i) छन्दोयुक्तरचना ----- कथ्यते। तस्य मुख्यतः भेदद्वयम् – महाकाव्यम् ----- च।
- (ii) संस्कृतसाहित्ये ----- रसाः भवन्ति। तेषु प्रधानः रसः ----- अस्ति।
- (iii) गद्यं कवीनां ----- वदन्ति। कथा ----- च तस्य प्रमुखं भेदद्वयम्।
- (iv) रूपकस्य ----- भेदाः सन्ति। -----रूपकस्य भेदः।
- (v) नाटकस्य मुख्यं तत्त्वं ----- अस्ति। नाटकस्य आदौ ----- भवति।

e#t kkk

निकषं, पद्यम्, खण्डकाव्यं, दश, अभिनयः
नाटकम्, शृङ्गारः, नव, नान्दी, आख्यायिका

¼/½ l ð'rukVdL; i #p fo'k'krk% l ð'ru fy[krA

l ð'rukVd dh ikp fo'k'krk, a l ð'r ea fyf[k, A

Write five characteristics of Sanskrit Drama in Sanskrit.

5

vkn'kī t ui = I a&1
d{unzde- ½CORE½
v{kk; kst uk
d{kk & }kn'kh XII

vof/k% gkj k=; e-

dkM I a 322

i wkk{kk: 100

Time : 3 Hours

Maximum Marks : 100

Øek{kk:	mīś ; e-	i t ui dkj%	vi f{kr&m{kkj kf .k	v{kk- I {kk{kk%	v{kk- foHkkx%
1. अ	तथ्यबोध- परीक्षणम्	अतिलघूत्तर: एकपदेन उत्तरम्	(i) कूपः (ii) घटान् (iii) शिलाखण्डे (iv) बोपदेवः	½ ½ ½ ½	2
ब	तथ्यबोध- परीक्षणम्	लघूत्तर: पूर्णवाक्येन उत्तरम्	(i) आत्मग्लानिपीडितः बालः विद्यालयात् निरगच्छत् मार्गे च अहम् मूर्खः अस्मि इति अचिन्तयत् । (ii) गर्तः तु प्रतिदिनं घटस्थाप- नेन एव निर्मितः जातः ।	1 1	2
स	भाषिकतत्त्वबोध- परीक्षणम्	अतिलघूत्तर:			
द	भाषिकतत्त्वबोध:	(i) विशेषणचयनम् (ii) कर्तृपदचयनम् (iii) विलोमचयनम् (iv) संज्ञापदचयनम्	(i) सुन्दरं (ii) सर्वे (iii) तीव्रा (iv) बालस्य	1 1 1 1	4
ड	शीर्षकप्रदानम्	अतिलघूत्तर:	(i) श्रमशीलः बालः vFkok अभ्यासात् लभते विद्याम् vFkok बोपदेवः vFkok किमपि अन्यत्	2	2
					10

[k.M% ^[k*
jpukReddk; e~

अस्मिन् खण्डे त्रयः प्रश्नाः सन्ति । प्रथमे प्रश्ने लिखिते पत्रे मञ्जूषातः शब्दान् चित्वा विभिन्नरिक्तस्थानानां पूर्तिः करणीया । दश रिक्तस्थानानि सन्ति । प्रतिशुद्धरिक्तस्थानपूर्तिकृते अर्धः (1/2) अङ्कः निर्धारितः ।

Øekkk:	míŒ ; e-	i / ui Œkj%	vi Œ{kr&mÜkjf.k	vkk- l Œkrk%	vkk- foHkx%
2.	पत्रलेखने अनौपचारिक- कार्यपरीक्षणम् विषयवस्तु- बोधपरीक्षणम्	रिक्तस्थानपूर्तिः औपचारिककार्यम् रिक्तस्थानपूर्तिः विषयवस्तु- अवबोधनम्	(i) चेन्नईतः (ii) वागीश (iii) नमस्ते (iv) प्रणवः (v) परीक्षापरिणामः (vi) विदितः (vii) अङ्गान् (viii) तव (ix) यशः (x) वर्धापनं	1/2 1/2 1/2 1/2 1/2 1/2 1/2 1/2 1/2	2 3 5
3. अस्मिन् प्रश्ने लघुकथायां रिक्तस्थानपूर्तिः अपेक्षिता । (प्रतिशुद्धरिक्तस्थानपूर्तिकृते अर्धः (1/2) अङ्कः निर्धारितः ।					
	अवबोधपूर्वकम् वाक्यसंचरना / प्रयोगपरीक्षणम्	रिक्तस्थानपूर्तिः	(i) अगच्छत् (ii) तण्डुलान् (iii) कपोतान् (iv) निर्जने (v) पश्यामि (vi) वरम् (vii) विनश्यति (viii) जालेन (ix) धैर्यम् (x) कृतज्ञतया	1/2 1/2 1/2 1/2 1/2 1/2 1/2 1/2 1/2	5
4. कमपि एकं विषयम् अवलम्ब्य पंचवाक्यानि लेखनीयानि । अवबोधपूर्वकं वाक्यनिर्माणम् ।					5

[k.M% ^x*

vuq z, Ør0; kdj .ke~

vfLeu- [k.Ms Hkk"kk; k% rUokuka 0; kogkfj di z, ksx% vi f{kr%A

vL; vk/kkj% i kB; i q rde~ ^_frdk* f}rh; % Hkkx% vflrA

Øekꣳ:	mís ; e~	iz uizdkj%	vi f{kr&mUkj kf . k	vꣳ& I ꣳrk%	vꣳ- foHkkx%
5.	वाक्येषु सन्धिविच्छेद- परीक्षणम्	अनुप्रयोगात्मकः स्थूलाक्षरपदानां सन्धिविच्छेदः	(i) न + अनृतम् (ii) जीवति+अनाथः+अपि (iii) इनः + च (iv) मम + उपवासः (v) तत् + अन्यत्र (vi) किम् + प्रभुः	1 ½ + ½ 1 1 1 1	6
6.	वाक्येषु समस्त- पदानां विग्रहः	स्थूलाक्षरपदानां विग्रहः करणीयः	(i) शोकस्य विमोकः (ii) अहः च रात्रिः च तयोः समाहारः (iii) स्थानम् अनतिक्रम्य (iv) उत्सवः प्रियः येभ्यः ते (v) शोभनः महिमा (vi) राज्ञः लक्ष्मीः	1 1 1 1 1 1	6
7.	वाक्येषु कृदन्त- तद्धितप्रत्ययानां प्रयोगपरीक्षणम्	प्रकृति-प्रत्ययौ योजयित्वा वाक्य- सन्दर्भानुसारं रिक्त- स्थानपूर्तिः	(i) गन्तव्यम् (ii) ज्ञातुम् (iii) प्रणम्य (iv) दत्तं (v) भुक्त्वा (vi) परमेष्ठिनः (vii) निर्मत्स्यगतां (viii) साहसिकम्	1 1 1 1 1 1 1 1	8

Øekðk:	mís ; e-	izuidkj%	vi f{kr&mÙkjf.k	vðk& l ðkkr%	vðk- foHkkx%
8.	कर्तृक्रियापद- अन्विति- परीक्षणम्	वाक्येषु शुद्धक्रियापद- चयनेन रिक्तस्थानपूर्ति:	(i) असि (ii) शोभन्ते (iii) शुद्धयन्ति (iv) आदेशय (v) करिष्यन्ति	1 1 1 1 1	
	विशेषण- पदचयन- परीक्षणम्	मञ्जूषातः विशेषणपद- चयनं कृत्वा रिक्तस्थानपूर्ति:	(i) आप्तकामाः (ii) दुरात्मा (iii) अतिनमितः (iv) शोभनानां (v) प्रशंसनीया	1 1 1 1 1	
					5
9.	उपपदविभक्ति- प्रयोग- परीक्षणम्	कोष्ठकात् शब्देषु उपपदविभक्ति- प्रयोगेण रिक्तस्थानपूर्ति:	(i) सिंहासनम् (ii) पारावतैः (iii) सन्तापेन (iv) विकृतिं (v) सर्वेभ्यः	1 1 1 1 1	
					5
					30

[k.M ^?k*
i fBrka k%&vockskue~
Hkkx% I

Øekkk:	mís; e-	i ž u i d k j %	vi f { k r & m ũ k j k f . k	v k k & l k k e r k %	v k k - f o H k k x %		
10.	पठितगद्यांश— बोध परीक्षणम्	अ	अतिलघूत्तर: एकपदेन उत्तरम्	(i) सूर्य: (ii) वेदा:	½ ½	1	
		ब	लघूत्तर: पूर्णवाक्येन	सूर्य: वत्सरं द्वादशसु भागेषु विभनक्ति	1	1	
		स.(i)	पर्यायपद— चयनम्	(i) अहोरात्रम्	½	1	
		(ii)	विशेषणपदम्	(ii) षण्णाम्	½		
		द(i)	सर्वनामस्थाने संज्ञाप्रयोग:	(i) सूर्यस्य कृते	1	2	
	(ii)	कर्तृपदचयनम्	(ii) गायत्री	1			
						5	
	11.	पठितनाट्यांश— बोधपरीक्षणम्	अ.	अतिलघूत्तर: एकपदेन उत्तरम् लघूत्तर: पूर्णवाक्येन उत्तरम्	(i) चेटी (ii) गुणरसज्ञस्य	½ ½	1
			ब.	पूर्णवाक्येन उत्तरम्	चारुदत्तस्य बहुलपक्ष— चन्द्रस्य ज्योस्नापरिक्षय: इव रमणीयोऽयं दरिद्रभावः ।	1	1
			स.	विशेषणपद— चयनम्	(i) रमणीयः, अयम् (ii) 'विपन्न' इति	½	1
(ii)			विलोमपद— चयनम्		½		
द. (i)		सर्वनामस्थाने संज्ञाप्रयोग:	(i) 'चारुदत्तस्य' कृते	1	2		
(ii)		कर्तृपदचयनम्	(ii) अहम्	1			
					5		

Øekkk:	mís ; e-	iz ui xkj%	vi f{kr&mùkj k.f. k	vkk& l kkk%	vkk- foHkkx%
12.	पठितपद्यांश- बोधपरीक्षणम् भाषिकतत्त्व- प्रयोगपरीक्षणम्	अ. अतिलघूत्तरः एकपदेन उत्तरम् लघूत्तरः ब. लघूत्तरः पूर्णवाक्येन उत्तरम् स. (i) विशेषणपद- चयनम् (ii) पर्यायपद- चयनम् द. (i) विलोमपद- चयनम् (ii) कर्तृपदचयनम्	(i) पादपाः (ii) शिक्षा हुतं च दत्तं च सदैव तिष्ठति (i) जलस्थानगतं (ii) क्षयम् (i) 'गच्छति' (ii) पादपाः	½ ½ 1 ½ ½ 1 1	1 1 2 5
13.	प्रसङ्गसन्दर्भ- ग्रन्थलेखक- परिचयपरीक्षणम्	1. सन्दर्भग्रन्थस्य लेखकस्य च नामलेखनम् 2. कः कथयति कं कथयति	(i) पञ्चतन्त्रम्-ग्रन्थः श्री विष्णुशर्मा-लेखकः (i) चारुदत्तः (कः) विदूषकम् (प्रति)	1 1 1 1	2 2
14.	भावार्थबोध- परीक्षणम् भावार्थबोध- परीक्षणम्	प्रदत्तेषु भावार्थेषु शुद्धभावार्थचयनम् प्रदत्तभावार्थ मञ्जूषादत्तपदैः पूरणम् (रिक्तस्थानपूर्तिः)	I 'ख' II 'ग' अथवा (i) उत्पादकः (ii) हिमेन (iii) हिमालयस्य (iv) विनष्टं (v) गुणसमूहेषु (vi) दृश्यते (vii) चन्द्रस्य (viii) कलङ्कः	2 2 ½ ½ ½ ½ ½ ½	4 4

Øekðk:	mís; e-	izuiðkj%	vi f{kr&mÙkjf.k	vðk& l ðkerk%	vðk- foHkkx%
15.	अन्वय- परीक्षणम्	रिक्तस्थान- पूर्तिमाध्यमेन	अ (i) सर्वाणि (ii) अनुपश्यति (iii) आत्मानम् (iv) न आ (i) सुहृदः (ii) आपदः (iii) यत् (iv) तस्य	½ ½ ½ ½ ½ ½ ½ ½	2 2
16.	सार्थकवाक्य- संयोजनपरीक्षणम्	वाक्यानां क्रमानुसारं संयोजनम्	(i) → घ (ii) → ग (iii) → क (iv) → ख	1 1 1 1	4
17.	प्रसङ्गानुसारम्- अर्थचयनम्	त्रिषु शब्दार्थेषु शुद्धशब्दार्थ- चयनम्	(i) मनः (ii) जलेन (iii) मुखम् (iv) सर्पगृहम्	1 1 1 1	4

vkn'kī t ui =e~ l a 2
¼ l d r d s ū n d e ½
dkM l d ; k & 322
d {kk } kn' kh

[k.M% ^d* Section A
vi fBrk k kockskue~

10

Reading -Comprehension

- 1- v/kkfyf[krx | kākā i fBrk i t ukue~ mūkj kf.k fy[kr
fuEufyf[kr x | kāk dks i < d j i t ukā ds mūkj fyf[k, A
Read the following passage and answer the questions.

एकदा महात्मागांधिः लेखनकार्ये व्यस्तः आसीत्। लेखन्यां मसी समाप्ता जाता। सः तां लेखनीं तत्रैव स्थापयित्वा अन्यत्र गतवान्। पुनः आगत्य लेखनीम् अपश्यत्। पार्श्वे स्थितः आश्रमवासी अवदत्—बापू! तस्यां मसी न आसीत् अतः मया लेखनी बहिः प्रक्षिप्ता। महात्मागान्धिः अवदत्—किमपि वस्तु क्षुद्रं मूल्यरहितं न भवति। किम् अस्माकं देशः तादृशं धनस्य अपव्ययं कर्तुं शक्नोति? नैव। गच्छतु भवान् ताम् एव लेखनीम् आनयतु। तस्यामेव मसीं पूरयित्वा कार्यं करिष्यामि इति।

यदि वयं सर्वे अपि देशस्य धनविषये तथा जागरूकाः भवामः तर्हि देशस्य दारिद्र्यम् अचिरादेव दूरी- भवेत्। अस्माकम् आवश्यकतानुसारमेव अस्माकं समीपे धनं, वस्त्राणि अन्यानि च वस्तूनि भवेयुः एष एव योगस्य प्रमुखाः नियमः।

i t uk%

- I- , d i n s m ū k j r
, d i n e a m ū k j n h f t , A
Answer in one word only.

½ × 4 = 2

- (i) अस्माकं देशः कस्य अपव्ययं कर्तुं न शक्नोति?
(ii) कः महात्मनः पार्श्वे स्थितः?
(iii) लेखन्यां का समाप्ता जाता?
(iv) मसीरहितां लेखनीम् आश्रमवासी कुत्र अक्षिपत्?

- II- i w k b k D ; s m ū k j r
l d r d s i w k b k D ; e a m ū k j n h f t , A
Answer in one sentence.

1 × 2 = 2

- (i) योगस्य प्रमुखः नियमः कः?
(ii) आश्रमवासिना महात्मनः लेखनी किमर्थं क्षिप्ता?

III- funṣṣ kkuḍ kja iḥ uku- mḥkṣ r

funṣṣ k ds vuḍ kj iḥ uka ds mḥkṣ nṣ

Do as directed

1×4=4

- (i) "किमपि वस्तु क्षुद्रं मूल्यरहितं न भवति" इत्यस्मिन् वाक्यांशे "क्षुद्रम्" इति पदं कस्य विशेषणम्? 1
- (ii) "गच्छतु भवान्, ताम् एव आनयतु" इत्यस्मिन् वाक्ये "आनयतु" इति क्रियापदस्य कर्ता कः? 1
- (iii) "अन्तः" इति पदस्य कः विलोमः अत्र प्रयुक्तः? 1
- (iv) "शीघ्रमेव" इत्यस्य कः पर्यायः अत्र प्रयुक्तः? 1

IV- vL; x | kḍ kL; I eḥpra 'kḥ'kḍa fy[krA

bl x | kḍ k ds fy, I eḥpr 'kḥ'kḍ fyf[k, A

Please give a suitable title to this paragraph. 2

[k.M% ^[k*

Section B

15

I ḍru jḥkṣda dk; ḥ- Writing Skill in Sanskrit

2- dkui jḥfuokl h vkykḍ% dkydkrkfuokl ue-viḍḥkue-Loḥe=e-, dai=eḥfy[krA
oLrḥ% vkykḍ% , dL; ka I keḍ; Kkui fr; kḥxrk; ka i frHkḥxrk- vdjkr} ; u rL;
0; fDrRo vrho ifjorḥa tkreA vḥLeu- i=s e tḥkr% mḥprin% fjDrLFkkukfu
i jf; Rok i=a iḥ%fy[krA

dkui jḥ fuokl h vkykḍ us dkydkrk fuokl h viḍḥkue vi us fe= dks , d i=
fy[krA oLrḥ% vkykḍ us , d I keḍ; Kku i fr; kḥxrk ea Hkḥx fy; k Fk ft I I s
ml ds 0; fDrRo ea cḥr ifjorḥa ḥḥkḥ ml ds }kjḥ fy[kr i= ea e tḥkr ea fn, i nka
ea l smḥpr in ysdj [kkyh LFkk Hkjrsḥḥ i= dks iḥ% mḥkj iḥḥrḥk ea fyf[k, A

Aloka, a resident of Kanpur, wrote a letter to his friend Apoorva, living in Calcutta. Actually Aloka had just participated in a "General Knowledge Quiz Competition", which brought about remarkable change in his personality. Fill in the blanks in the following letter and rewrite it in your answer sheet (select the words from the box.)

½ × 10=5

प्रिय -----(ii)

----- (i)
तिथि: -----

सप्रेम नमस्ते ।

अत्र कुशलं तत्रास्तु । आशासे यदिमं समाचारं प्राप्य भवान् प्रसन्नो भविष्यति यत् अस्माकं नगरे आयोजितायाम् अन्तर्विद्यालयसामान्यज्ञानप्रतियोगितायां मया विद्यालयस्य -----
(iii) कृतम्, प्रथमपुरस्कारः च जितः । इयं प्रतियोगिता अस्माकम् एव विद्यालये समायोजिता । अस्याम् नगरस्य विविधविद्यालयेभ्यः त्रिंशत् प्रतिभागिनः आगच्छन् । अस्यै प्रतियोगितायै अहं पूर्वमेव विविधपुस्तकानाम् अध्ययनम्----- (iv) ।

अस्यां प्रतियोगितायां मया पुरस्कारः एव न जितः स्वविद्यालयस्य पित्रोश्च गौरवमेव न -----
(v) अपितु अन्ये अनुभवाः अपि महत्त्वपूर्णाः आसन् यथाहि अन्यसहभागिभिः सह संभाषणं, म चस चालनं, प्रस्तुतीकरणं च । अपि च परिश्रम-आत्मविश्वास-सहयोगादीनां गुणानां ----- (vi) मम व्यक्तित्वे पि ----- (vii) परिवर्तनं जातम् ।

मम अनुरोधः अस्ति यत् भवानपि ----- (viii) प्रतियोगितासु प्रतिभागी भवतु । सर्वेभ्यः यथायोग्यम् अभिवादनम् ।

भवदीयः सुहृद्

वेष्टनम्

----- (ix)

श्रीमान् अपूर्व घोषः

52 बालीग जः, कोलकाता

----- (x)

e t wkk

विकासेन, वर्धितम्, अभूतपूर्वम्, अपूर्व! कानपुरतः अकरवम्, आलोकः,
पश्चिमबंगालप्रदेशः, एतादृशीसु, प्रतिनिधित्वम्

3- i nÙk l p h l k g k ; s v / k s n Ù k k a d F k k a i j f ; R o k m Ù k j i q L r d k ; k a i q % f y [k r A

½ × 10 = 5

e t wkk e a f n , x , ' k C n k a d h l g k ; r k l s f u E u f y f [k r y ? k p F k k d k s H k j d j m Ù k j
i q L r d k e a i q % f y f [k , A

Please fill in the blanks in the following story and rewrite it in your answer sheet with the help of words given in the box.

बर्दवान-रेलयान-विश्रामस्थले कदाचित् रात्रौ/आङ्गलपरिधानविभूषितः कश्चित् भद्रपुरुषः _____ (i) अवारोहत् । तस्य पार्श्वे एका पेटिका आसीत् यां वाहयितुं सः _____ (ii) पश्यन् उवाच "भारवाहक! भारवाहक!" इति । तत्कालमेव एकः _____ (iii) जनः तत्रागतः तं चापृच्छत् "भवान् किम् इच्छति"? इति! सोऽवदत् 'इमां पेटिकां _____ (iv) मया सह आगच्छ ।' स एवमेव अकरोत् । यदा तौ _____ (v) बहिरागतौ तदा पेटिकास्वामी तस्मै कतिचित् मुद्राः अयच्छत् परं सः अस्वीकृतवान् । "तर्हि कति मुद्राः वा छसि" इति पृष्टः भारवाहकः गभीरस्वरेण अवदत् धनं तु न इष्टं मया परं एकः _____ (vi) वर्तते यत् अद्यप्रभृतिः _____ (vii) भवेत् भवान् । स्वभारं स्वयमेव वहने लज्जितः न भवतु इति । "भारवाहकस्य _____ (viii) श्रुत्वा विस्मितः भद्रपुरुषः यावदेव समीपे दीपप्रकाशे सध्यानं पश्यति, तावदेव तं _____ (ix) तस्य चरणयोः पतति । वस्तुतः स भारवाहको न कश्चिदन्यः परं विख्यातनामा श्री ईश्वरचन्द्रः विद्यासागरः एव आसीत् यस्य _____ (x) एव स दूरात् तत्र आगतः आसीत् ।

ॐ

अनुरोधः, गुरुगम्भीरस्वरं, रेलयानात्, वोढवा, परिचीय, साधारणवस्त्रयुक्तः,
इतस्ततः दर्शनार्थम्, स्वावलम्बी, विश्रामस्थलात्

4- v/kksyf[krškq, dafo"k; e~vf/kdR; i ३pokD; fere~, de~vuNna | 1dru fy[krA
fdl h ,d fo"k; ij ikp okD; ka dk | 1dr ea ,d vuNn fyf[k,A

Write a passage of five sentences in Sanskrit on any one of the following topics.

1×5=5

- (i) मम विद्यालयस्य क्रीडाङ्गणम् ।
- (ii) क्रिकेट – क्रीडा मया दृष्टा ।
- (iii) दीपावलि – मेलकम् ।

[k.M% ^X* Section C

vuq z; 0r0; kdj .ke~

vuq z; 0r 0; kdj .k

Applied Grammar

30

5- v/kfuf[kr'skq okD; 'skq LFkwyk{kj i nkuka I fu/kfoPNna d#r
uhps fy [ks okD; ka ea LFkwyk{kj i nka ea I fu/kfoPNn dhft , A

Disjoin Sandhis in the bold-typed words in the following sentences

1 × 6 = 6

- (i) इदं लेह **VR**; **fhk/kkus**½ प्रसिद्धं पर्यटनस्थलम् ।
- (ii) **vdlef'** pr½ जलाशये त्रयो मत्स्याः प्रतिवसन्ति स्म ।
- (iii) , **rnnl**; शासनम् ।
- (iv) ¼ "k , o½ अङ्गीकरोति उत्तरं दक्षिणं चायनम् ।
- (v) **rh**; **HkxLI** **apkj**½ जलस्यान्तर्बहिः क्रमात् ।
- (vi) **ueTtrhUnk**½ किरणेष्विवाङ्कः ।

6. v/kfuf[kr'skq okD; 'skq LFkwyk{kj i nkuka foxgk% y[kuh; k%A
fuEufyf[kr okD; ka ea ek/s v{kjka ea Ni s i nka dk foxg dhft , A

1 × 6 = 6

Disjoin Compounds in the bold- lettered words in the following sentences.

- (i) **fu#)** p'sVL; मे बन्धनमिव राज्यम् ।
- (ii) न **fu"i z**; **kst ua** प्रभुभिः आहूयन्ते अधिकारिणः ।
- (iii) **nbgra** सुरक्षितम् अपि नश्यति ।
- (iv) भगवान् मरीचिमाली **ca'k.MHk.ML**; दीपकः ।
- (v) सूर्य एव **vgkj k=a** जनयति ।
- (vi) जलाशये **eRL**; =; **a** प्रतिवसति ।

7- fuEufyf[kr'skq okD; 'skq dk'SBdkUrxr i dfr i R; ; a p ; kstf; Rok fjDrLFkkukfu ij ; rA
uhps fy [ks gq okD; ka ea dk'SBd ds vufxr i dfr ds I kfk fufnZV i R; ; dkst kM+
dj [kkyh LFkku Hkfj , A

Rewrite the following sentences by adding suffixes to the roots and words given in the brackets.

1 × 8 = 8

- (i) चाणक्येन कौमुदीमहोत्सवः (प्रति+सिध्+क्त) ।
(ii) मत्स्यपूर्णजलाशयं दृष्ट्वा मत्स्यजीविनः (वच्+क्तवतु) ।
(iii) सर्वे छात्राः प्रक्षेपकमाध्यमेन यात्रावृत्तं ----- उत्सुकाः अभवन् (दृश् + तुमुन्)
(iv) सर्वसम्पदः परस्परानुकूलेषु नृपमंत्रिषु-----कुर्वन्ति । (रम् + क्तिन्)
(v) चारुदत्तः यथाविभवं गृहदैवतान् ----- आगच्छति । (अर्च् + शतृ)
(vi) ----- मरीचिमालिनः प्रकाशः अरुणः वर्तते । (भग + मतुप्)
(vii) योग्याः जनाः मायाविषु ----- भवन्ति । (माया + इनि)
(viii) ----- यद्यस्ति किं पातकैः (पिशुन + तल्)

8- v/kksyf[kr'skq okD; 'skq drfØ; ki n; k% vfllofr% fØ; rkeA
v/kksyf[kr okD; ka ea drkz vls fØ; k dh vfllofr djA

Please write the suitable verb according to the subject or vice versa
in the following sentences.

(1 × 5 = 5)

- (i) लद्दाखस्य प्राकृतिकस्थलानां विषयेऽपि भवती किञ्चित्----- । (ब्रवीतु/ ब्रूहि)
(ii) -----विमानशास्त्रे त्रिपुरविमानस्य वर्णनं श्रूयताम् । (यूयम्, युष्माभिः)
(iii) श्वः प्रभाते मत्स्यजीविनः अत्र ----- (आगच्छन्, आगमिष्यन्ति)
(iv) तर्हि उपालब्धुं वयम् अत्र ----- । (आहूताः, आहूतवन्तः)
(v) कनकं चतुर्भिः प्रक्रियाभिः----- । (परीक्षते, परीक्ष्यते)

अथवा

v/kksnUkskq okD; 'skq e'kt'kkkr% fpRok fo'k'; in% l g fo'k'sk.ki nkfu ; kst; rA
v/kksyf[kr okD; ka ea fo'k'sk.k in e'kt'kk l s Nka/ dj fo'k'; inka ds l kfk tkMA

Match the adjectives with nouns in the following sentences. (The adjective words
have been given in the box)

- (i) चन्द्रगुप्तः ----- कुसुमपुरं द्रष्टुमिच्छति स्म ।
(ii) मत्स्यजीविनः ----- सरः अपश्यन् ।
(iii) शीते ऋतौ लद्दाखप्रदेशे ----- हिमराशिः निपतति ।
(iv) ----- पादपाः निपतन्ति ।
(v) शालिनी भारतस्य ----- सुश्रुतस्य विषये सभायाम् अभाषत ।

e'kt'kk

महान्, अतिरमणीयं, सुबद्धमूलाः, प्रमुखचिकित्सकस्य, बहुमत्स्यं

- 9- v/kkfyf[krškq okD; škq dksBdkUr xr' kCnškq mi i nfoHkfDra iz q̄;
fjDrLFkku i fr% fØ; rkeA
uhps fy [ks gq okD; ka ea dksBd ea fn, x, 'kCnka ds I kFk mi i n
foHkfDr dk iz kx djds [kkyh LFkku Hkfj, A

Please fill in the blanks after using suitable "Upapada-vibhaktis" with the words given in the brackets in the following sentences.

1 × 5 = 5

- (i) जनाः ----- प्रति भक्तिभावं दर्शयन्ति (बुद्ध)
(ii) मत्स्यजीविभिः तत्सरः ----- सह निर्मत्स्यतां नीतः। (यद्भविष्य)
(iii) न ----- अन्तरा चाणक्यः स्वप्नेऽपि चेष्टते। (प्रयोजन)
(iv) स्वभावाद् एव ----- उत्सवाः रोचन्ते। (मानव)
(v) अपयशः यदि जीवने, किं -----। (मृत्यु)

[k.M% ^?k* Section D

Hkkx% ¼½ (Part -1)

i fBrkd k&vockskue~

35

(Text - Book Comprehension)

- 10- v/kkfyf[kra x | ka ka i fBrok iz uku- mUkj rA
uhps fy [ks x | ka k dks i <ej iz uka ds mUkj nA

Answer the questions after reading the following prose passages.

(5)

वयं वर्तमानकाले सङ्गणकस्य प्रयोगं कुर्मः। परन्तु यदि आर्यभटेन शून्यस्य आविष्कारः न कृतः स्यात् तर्हि सङ्गणकभाषायाः जन्म एव न अभविष्यत्, यतः तत्र तु एकं शून्यञ्च द्वे एव संख्ये महत्त्वपूर्णं। अपि च, सूर्यं प्रति पूर्वाभिमुखा पृथिवी 365.25 वारं प्रतिवर्षं भ्रमति। आधुनिकैः वैज्ञानिकैरपि तथैव मन्यते। अपि च यथा नौकायां स्थितः मनुष्यः वृक्षादीन् पृष्ठं प्रति गच्छतः पश्यति, तथैव नक्षत्रादयः भूमध्यरेखास्थितस्य नरस्य कृते पश्चिमं प्रति धावन्तः प्रतीयन्ते।

I- ,dinsu mUkj r

½ × 2 = 1

,d 'kCn ea mUkj nA

Answer in one word.

- (i) पृथिवी कतिवारं प्रतिवर्षं भ्रमति?
(ii) वर्तमानकाले वयं कस्य प्रयोगं कुर्मः?

II. $i\ wkbkD; \ s\ m\dot{u}kj\ rA$ 1 × 1 = 1

$i\ j\ s\ okD; \ ea\ m\dot{u}kj\ nhft .A$

Answer in a complete sentence.

(i) भूमध्यरेखास्थितस्य नरस्य कृते किं प्रतीयते?

III- $fun\dot{z}\ kku\dot{d}\ kja\ i\ z\ uku- m\dot{u}kj\ r$ ½ × 2 = 1

$fun\dot{z}\ kku\dot{d}\ kj\ i\ z\ uka\ ds\ m\dot{u}kj\ nhft , A$

Do as directed

(i) "पूर्वाभिमुखा इति पदं कस्य विशेषणम्?

(ii) "प्राचीनैः" इति पदस्य कः विलोमः अत्र प्रयुक्तः?

(iii) 'तर्हि संगणकभाषायाः जन्म एव न अभविष्यत्' इत्यत्र "अभविष्यत्" इति क्रियापदस्य कर्ता कः?

(iv) "ग्रहादयः" इति पदस्य कः पर्यायः अत्र प्रयुक्तः?

11. $v/k\dot{s}y\ f[kra\ ukV; \ ka\ ka\ i\ fBRok\ i\ z\ uku- m\dot{u}kj\ rA$ 1+ 1=2

$uhps\ fy[k\ s\ ukV; \ ka\ k\ dks\ i\ <ej\ m\dot{u}kj\ nhft , A$

Answer the questions after reading the following Drama passage.

$\%ukV; \ ka\ k\%$

$\%u\dot{s}\ F; \ s\ o\dot{s}\ kfy\ dks\ dk0; \ i\ kBa\ d\#r\%$

(5)

राजा आर्य वैहीनरे! आभ्यां वैतालिकाभ्यां सुवर्णशतसहस्रं दापय।

चाणक्यः (सक्रोधं) वैहीनरे! तिष्ठ तिष्ठ ! न गन्तव्यम्। किमस्थाने महान् प्रजाधनापव्ययः?

राजा (सक्रोधं) आर्येण एवं सर्वत्र निरुद्धचेष्टस्य मे बन्धनमिव राज्यं, न राज्यमिव।

चाणक्यः वृषल! स्वयम् अनभियुक्तानां राज्ञाम् एते दोषाः सम्भवन्ति।

राजा यद्येवं तर्हि कौमुदीमहोत्सवस्य प्रतिषेधस्य तावत् प्रयोजनं श्रोतुमिच्छामि।

चाणक्यः कौमुदीमहोत्सवस्य आयोजनस्य प्रयोजनं ज्ञातुमिच्छामि।

राजा प्रथमं मम आज्ञायाः पालनम्।

चाणक्यः प्रथमं ममापि तव आज्ञायाः उल्लंघनमेव। अथ अपरमपि प्रयोजनं श्रोतुमिच्छसि, तदपि कथयामि।

राजा कथ्यताम्।

I- $,\ d\ i\ ns\ m\dot{u}kj\ r$ ½ × 2 = 1

$,\ d\ 'k\dot{C}n\ ea\ m\dot{u}kj\ nhft , A$

Answer in one word.

- (i) कौमुदीमहोत्सवः केन प्रतिषिद्धः?
(ii) वैतालिकौ कुत्र काव्यपाठं कुरुतः?

II. **i wkbkD; s mÙkj r**
i js okD; ea mÙkj nhft , A
Answer in one Sentence.

1×1 =1

चाणक्यस्य मते वैतालिकाभ्यां शतसहस्रसुवर्णस्य दानं किम् अस्ति?

III. **funž kkuđ kja mÙkj r**
funž k ds vuđ kj mÙkj nhft , A
Do as directed

½ +½+1+1=3

- (i) "प्रथम मम आज्ञायाः पालनम्" इत्यत्र "मम" इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम्?
(ii) "व्ययः" इत्यस्य पदस्य कः विलोमः अत्र प्रयुक्तः?
(iii) "यद्येवं ..... श्रोतुम् इच्छामि" इत्यत्र "इच्छामि" इति क्रियापदस्य कर्ता कः?
(iv) "तिरस्करणं" इति पदस्य कः पर्यायः अत्र प्रयुक्तः?

12- **v/kkyf[kra i | ká ka i fB Rok i ž uku- mÙkj rA**
uhps fy[k s i | ká k dks i <ej mÙkj nhft , A

1+ 1=2

Answer the questions after reading the following poetry passage.

भागत्रयं भवेदस्य त्रिपुरस्य यथाक्रमम् ।
तेषु प्रथमभागस्य सञ्चारः पृथिवीतले,
द्वितीयभागस्सञ्चारो जलस्यान्तर्बहिः क्रमात् ।
तृतीयभागस्सञ्चारस्त्वन्तरिक्षे भवेत् स्वतः ॥

I. **, di nsu mÙkj r**
, d in ea mÙkj nhft , A
Answer in one word.

½ × 2 =1

- (i) प्रथमभागस्य सञ्चारः कुत्र स्यात्?
(ii) अत्र कस्य वर्णनं कृतम्?

II. i wkbkD; su mÙkj rA

1 × 1 = 1

i js okD; ea mÙkj nhft, A

Answer in one Sentence.

जलस्यान्तर्बहिः कस्य भागस्य सञ्चारो भवेत्?

III. ; Fkkfunŕ ke~ mÙkj r

½ + ½ + 1+1 = 2

funŕ k ds vuq kj mÙkj nhft, A

Answer as directed

(i) "आकाशे" इति पदस्य कः विलोमः अत्र प्रयुक्तः?

(ii) "भवेदस्य" इत्यस्मिन् 'अस्य' इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम्?

(iii) "क्रमशः" इति पदस्य कः पर्यायः अत्र प्रयुक्तः?

(iv) "तृतीयभागस्सञ्चारस्त्वन्तरिक्षे भवेत् स्वतः" इत्यस्मिन् वाक्ये सञ्चारः इति कर्तृपदस्य किं क्रियापदं प्रयुक्तम्?

13- I. funŕ kkuq kja i ŕ uku~ mÙkj r

1+1 = 2

funŕ k ds vuq kj i ŕ uka ds mÙkj nhft, A

Do as Directed

^, "k Hkxoku~ ekf. kjkd' ke. MyL;] pØortŕ [kpjpØL; **A

(अ) एषा पङ्क्तिः कस्मात् ग्रंथात् संकलिता?

(आ) अस्य ग्रन्थस्य लेखकः कः?

II. v/kksnÙk% okD; kà k% dsu da i fr mDr%

1+1 = 2

fuEufyf[kr okD; kà k fdl us fdl s dgk gŕ

Who has spoken the following "Vakyansa" and to whom?

"अशक्तैः बलिनः शत्रोः कर्तव्यं प्रपलायनम्" ।

14- v/kksyf[krL; 'ykd}; L; inÙkHkkokFk e tÙkk r% mfprin%

i jf; Rok fy[krA

fuEufyf[kr nks 'ykdka dk HkkokFkz fn; k x; k gŕ e tÙkk dh

l gk; rk l s mfpr inka l s Hkj dj fyf[k, A

The explanation of two shlokas has been given. Fill in the blanks with the help of words given in the box.

2+2=4

- I. सुखं हि दुःखान्यनुभूयशोभते
यथान्धकारादिव दीपदर्शनम्
सुखात्तु यो याति दशां दरिद्रतां,
स्थितः शरीरेण मृतः स जीवति ।

यथा अन्धकारात् निर्गम्य दीपस्य प्रकाशस्य दर्शनं (i) ----- भवति, एवमेव दुखानां पश्चात् सुखस्य आगमनं शोभनं भवति किन्तु (ii) ----- जीवने सहसा वज्रपातमिव (iii) ----- अनुभवः तु साक्षात् (iv) ----- असहनीयः एव ।

- II. उत्तिष्ठत जाग्रत, प्राप्य वरान् निबोधत
क्षुरस्य धारा निशिता दुरत्यया
दुर्गं पथस्तत् कवयो वदन्ति ।

हे जनाः यूयं (i) ----- त्यक्त्वा ज्ञानं प्राप्तुं तत्पराः भवत । (ii) ----- समीपे गत्वा ज्ञानं प्राप्तुं प्रयत्नं कुरुत । यथा (iii) ----- तीक्ष्णा धारा पद्भ्यां अनुल्लङ्घनीया तथैव (iv) ----- ज्ञानमार्गम् अतीव कठिनं वदन्ति ।

शब्दकोश

महापुरुषाणाम्, छुरिकायाः, अज्ञाननिद्राम्, सुखदं,
ऐश्वर्यशालिनि, दारिद्र्यस्य, महापुरुषाः मरणमिव

- 15- v/kf%fyf[krL; 'ykd}; L; i nUkklo; s fjDrLFkkui fir± dRok i q% fy[krA 2+2=4
uhps nks 'ykdka dk vUo; fn; k x; k gA muea fjDr LFkkuka dh i fir/ djds vUo;
i q% fyf[k, A

The prose-order-renderings of the following two shlokas have been given below. Fill in the blanks and rewrite the prose order.

- (i) ब्रजन्ति ते मूढधियः पराभवं,
भवन्ति मायाविषु ये न मायिनः ।
प्रविश्य हि घ्नन्ति शठास्तथाविधा
नसंवृत्ताङ्गान्निशिता इवेषवः ॥

½ × 4=2

vlo; %

ते मूढधियः (i)-----ब्रजन्ति, ये मायाविषु (ii)----- न भवन्ति। हि शठाः
तथाविधान् (iii)----- (जनान्) निशिता (iv)-----इव घ्नन्ति।

- (ii) अनन्तरत्नप्रभवस्य यस्य,
हिमं न सौभाग्यविलोपि जातम्,
एको हि दोषो गुणसन्निपाते,
निमज्जतीन्दोः किरणेष्विवाङ्कः ॥

vlo; %

यस्य (i) ----- हिमम् (ii)----- न जातम्। हि (iii) ----- एकः दोषः
इन्दोः (iv)----- अङ्कः इव निमज्जति।

- 16- v/kkyf[krkuka ^d* LrEHL; okD; kdkuka ^[k**LrEHL; okD; kdk% I g mfpresyua
d#rA
fuEufyf[kr ^d* LrEHL ea i nUk okD; kdkka dk ^[k** LrEHL ea fn, x, okD; kdkka ds
I kfk mfpr feyku dhft, A

Match the sentences of column ^d* with those of column ^[k** 1×4=4

LrEHL ^d**

LrEHL ^[k**

(i) येन आक्रमन्त्यृषयः आप्तकामाः	अ) तर्हि चतुर्गुणेन सीसेन शोधयेत्।
(ii) यदि स्वर्णम् अशुद्धं भवेत्।	ब) न उत्सवकालः।
(iii) स्टाकप्लेस संग्रहालये	स) यत्र तत् सत्यस्य परं निधानम्।
(iv) सोऽयं व्यायामकालो	द) सप्तसप्ततिः कक्षाः सन्ति।

- 17- v/kkyf[kr\$ka okD; \$ka j\$kkfङ्कति nkuka i d ङ्गातुं kje- mfprkfk dk\$Bdkr-
fpRok fy[krA

fuEufyf[kr okD; ka ea j\$kkfङ्कर 'kCnka ds i d ङ्गातुं kj mfprkfk dk\$Bdkr I s
pq dj fyf[k, A

Write the meanings of the bold-typed words which are suitable to the context).

Select the words from the brackets.

1×4=4

- (i) एष भगवान् मरीचिमाली चक्रवर्ती [kpje.MyL; A (नक्षत्रमण्डलस्य, पक्षिसमूहस्य, राक्षसगणस्य)
- (ii) इदानीं **nxl ldkj** कर्तव्यः। (दुर्गस्य सुरक्षादिकार्यं, दुर्गसंबन्धी-उत्सवः, दुर्गस्य शोभाभिवृद्धये प्रसाधनम्)
- (iii) एतादृशैः जनैः राजा **r.kor**- गण्यते। (शष्पखण्डमिव, महत्त्वपूर्णः, तुच्छः इव)
- (iv) अरक्षितं तिष्ठति **nbjfkreA** (स्वामिरक्षितम्, भाग्यरक्षितम्, देवतारक्षितम्)

[k.M% ^?k* Section D

Hkkx% ¼I½ (Part II)

I ðdri kfgR; i fjp; %

(General Introduction to Sanskrit Literature)

18- v/kfyf[krkuka dohuka n'skdkyd'r'huka ; Fkkfun' ka ukekfu fy[krA 10
fuEufyf[kr dfo; ka ds n'sk] I e; v'kj j'pukvka ds uke fun' kkuq kj fyf[k, A
Write the names of the place, time and works of the following poets, as per instructions.

I. कवयः

- (i) अम्बिकादत्तव्यासः
(ii) भर्तृहरिः
(iii) भासः

देशः

1 × 3 = 3

II. कवयः

- (i) भर्तृहरिः
(ii) विशाखदत्तः
(iii) अम्बिकादत्तव्यासः

कालः

1 × 3 = 3

III. कवयः

- (i) वराहमिहिरः
(ii) कौटिल्यः
(iii) विष्णुशर्मा
(iv) भारविः

काऽपि एका रचना

1 × 4 = 4

vFkok (OR)

v- fuEufyf[krokD; 'skq dksBd' ; % fpRok mfpr'kCn% fjDrLFkku i 'ir% fØ; rkeA
fuEufyf[kr okD; ka ea dksBdka I s'pudj mfpr 'kCnka I sfjDr LFkku i 'irZ dhft , A
Fill in the blanks in the following sentences with the suitable words. (Select the
words from the brackets). (1 × 5 = 5)

- (i) नाटकस्य आरम्भे विघ्नविनाशाय देवानां स्तुतिः ----- भवति । (आत्मगतम्, भरतवाक्यं, नान्दी)

- (ii) ----- गद्यकाव्यस्य भेदः अस्ति । (रूपकं, आख्यायिका, स्तोत्रं)
- (iii) क चुकी राजभवनस्य ----- वर्तते । (सन्देशवाहकः, वृद्धसेवकः, राजपुरोहितः)
- (iv) महाकाव्यं ----- भेदः भवति । (पद्यकाव्यस्य, गद्यकाव्यस्य, नाटकस्य)
- (v) गद्यपद्यमयं काव्यं ----- उच्यते । (महाकाव्यम्, नाटकम्, चम्पू)

vk- I 1d'regkdk0; L; i च विशेषता: संस्क तेन लिखत

5

I 1d'regkdk0; dh fdllgha i kp fo'k'krkvka dks I 1d'r ea fyf[k, A

Write five characteristics of Mahakavya in Sanskrit.

vkn'kz iz ui =e~ l a 2
¼v'k; kst uk½ Marking Scheme
dkM l q; k &022
¼ l drdrfUnrde½
d{kk }kn'kh

अवधि: होरात्रयम्
समय : तीन घण्टे
Time : 3 Hours

पूर्णाङ्का : 100
पूर्णाङ्क : 100

Maximum Marks : 100

[k.M ^d** Section A
vi fBrk k&vock/kue~

10

vfLeu- [k.Ms 50 'kCnkuke- , d% l jy% vi fBr% x | kd k% vflrA

iz uk%

Øek'k:	mí\$; e~	iz ui rdkj%	vi f{kr&mUkj kf.k	v'k- l k'ere%	v'k- foHkkx%
1. I.	तथ्यबोधपरीक्षणम्	अतिलघूत्तरः एकपदेन	(i) धनस्य (ii) आश्रमवासी (iii) मसी (iv) बहिः	½ ½ ½ ½	2
II.	तथ्यबोधपरीक्षणम्	लघूत्तरः पूर्णवाक्येन	(i) अस्माकं समीपे आवश्यकतानुसारम् एव धनं, वस्त्राणि च अन्यवस्तूनि भवेयुः (ii) आश्रमवासिना महात्मनः लेखनी क्षिप्ता यतः तस्यां मसी न आसीत्	1 1	2
III.	भाषिकतत्त्वप्रयोग- परीक्षणम्	अतिलघूत्तरः एकपदेन	(i) विशेष्यपदचयनम् – वस्तु (ii) कर्तृपदचयनम् – भवान् (iii) विलोमपदचयनम् – बहिः (iv) पर्यायचयनम् – अचिरात्	1 1 1 1	4

कथायां सन्दर्भानुकूलं रिक्तस्थान— पूर्तिः, शब्दप्रयोगपरीक्षणम्	(i) रेलयानात्	½	(5)
	(ii) इतस्ततः	½	
	(iii) साधारणवस्त्रयुक्तः	½	
	(iv) वोढ्वा	½	
	(v) विश्रामस्थलात्	½	
	(vi) अनुरोधः	½	
	(vii) स्वावलम्बी	½	
	(viii) गुरुगंभीरस्वरं	½	
	(xi) परिचीय	½	
	(x) दर्शनार्थम्	½	

4. कमपि एकं विषयम् अधिकृत्य प चवाक्येषु लेखनम् अपेक्षितम् । प्रतिवाक्यम् एकः अङ्कः निर्धारितः । अर्धः अङ्कः शुद्धतथ्यकृते अर्धः च शुद्धभाषाप्रयोगाय ।

अवबोधपूर्वकम् वाक्यसंरचना— परीक्षणम्	वाक्यनिर्माणम्	पञ्च वाक्यानि	½ + ½	1
			½ + ½	1
			½ + ½	1
			½ + ½	1
			½ + ½	1

5

[k.M% X* Section C
vuq z; Ør0; kdj .ke~

¼/fLeu~ [k.Ms Hkk"kk; k% 0; kogkfj di z; kx% vi f{kr%½
i z uk%

Øekkk:	mís ; e~	i z ui z kj%	vi f{kr & mükj kf . k	Vkk- I kkerk%	Vkk- foHkkx%
5	वाक्येषु पाठाधरित- सन्धिविच्छेदः	अनुप्रयोगात्मकः कोष्ठकान्तर्गतानां पदानां सन्धिविच्छेदः बोधपरकः अतिलघूत्तरः	(i) इति+अभिधानेन (ii) कस्मिन् + चित् (iii) एतत् + देवस्य (iv) एषः+एव (v) द्वितीयभागः+ स चारः (vi) निमज्जति+इन्दोः	1 1 1 1 1 1	6

Øekðk:	mís ; e-	i' ui ðkj%	vi f{kr&mùkj kf . k	Vðk- l ðkkr%	Vðk- foHkkx%
6	वाक्येषु समस्त- पदानां विग्रह- दक्षतापरीक्षणम्	वाक्येषु स्थूलाक्षर- पदानां विग्रहः	(i) निरुद्धा चेष्टा यस्य तस्य(मम) (ii) प्रयोजनस्य अभावः (iii) दैवेन हतम् (iv) ब्रह्माण्डम् एव भाण्डम् तस्य (v) अहश्च रात्रिश्च (vi) त्रयाणां मत्स्यानां समाहारः	1 1 1 1 1 1	6
7	वाक्येषु कृदन्त- पदानां प्रयोग- परीक्षणम्	प्रकृतिप्रत्ययौ योजयित्वा वाक्य- संदर्भानुसारं रिक्तस्थानपूर्तिः	(i) प्रतिषिद्धः (ii) उक्तवन्तः (iii) द्रष्टुम् (iv) रतिम् (v) अर्चयन् (vi) भगवतः (vii) मायिनः (viii) पिशुनता	1 1 1 1 1 1 1 1	8
8	कर्तृ-क्रियापद- अन्विति- परीक्षणम्	वाक्येषु रिक्त- कोष्ठकात् समुचितं पदं विचित्य पूर्तिः	(i) ब्रवीतु (ii) युष्माभिः (iii) आगमिष्यन्ति (iv) आहूताः (v) परीक्ष्यते	1 1 1 1 1	5
8(वैकल्पिक)	विशेषणपद- चयनपरीक्षणम्	म जूषातः विशेषण-पदचयनं रिक्तस्थान पूर्तिः	(i) अतिरमणीयं (ii) बहुमत्स्यं (iii) महान् (iv) सुबद्धमूलाः (v) प्रमुखचिकित्सकस्य	1 1 1 1 1	5
9	उपपदविभक्ति- प्रयोगपरीक्षणम्	कोष्ठकात् शब्देषु उपपदविभक्ति- प्रयोगेण रिक्तस्थानपूर्तिः	(i) बुद्धं (ii) यद्भविष्येण (iii) प्रयोजनम् (iv) मानवेभ्यः / मानवाय (v) मृत्युना	1 1 1 1 1	5
				Total	30

[k.M% ?k
i fBrk&vock/kue~
¼/fLeu~ [k.Ms I oŝ i ŝ uk% i kB; i ŝ rde~ vk/kfjrk%½
¼_frdk & f}rh; % Hkkx%½

i ŝ uk%

Øekŝ:	mĩŝ ; e~	i ŝ ui ŝ kj%	vi f{kr&mũkj k . k	vŝ- I ŝ erk%	vŝ- foHkkx%
10	पठितगद्यांश- बोधपरीक्षणम् भाषिकतत्त्व- परीक्षणम्	1. अतिलघूत्तरः एकपदेन उत्तरम् 2. लघूत्तरः पूर्णवाक्येन उत्तरम् 3. अतिलघूत्तरः (i) विशेष्यपदचयनम् (ii) विलोमचयनम् (iii) कर्तृपदचयनम् (iv) पर्यायपदस्य	(i) 365.25 वारं (ii) सङ्गणकस्य (i) भूमध्यरेखास्थितस्य नरस्य कृते नक्षत्रादयः पश्चिमं प्रति धावन्तः प्रतीयन्ते । (i) "पृथ्वी" इति पदं विशेष्यम् (ii) आधुनिकैः (iii) जन्म (iv) नक्षत्रादयः	½ ½ 1 ½ ½ 1 1	1 3 5
11	पठितनाट्यांशस्य बोधपरीक्षणम्	1. अतिलघूत्तरः (एक पदेन) 2. लघूत्तरः पूर्णवाक्येन उत्तरम्	(i) चाणक्येन (ii) नेपथ्ये (i) निरुद्धचेष्टा-कारणात् चाणक्यस्य मते वैतालिकाभ्यां शतसहस्र- सुवर्णदानम् अस्थाने प्रजाधनापव्ययः अस्ति	½ ½ 1	1 1

Øekkk:	mís ; e-	it ui dkj%	vi f{kr&mùkj kf . k	vkk- l kkk%	vkk- fohkkx%
14.	भावार्थबोध- परीक्षणम्	रिक्तस्थानपूर्ति- माध्यमेन	1. (i) सुखदं (ii) ऐश्वर्यशालिनि (iii) दारिद्र्यस्य (iv) मरणमिव 2. (i) अज्ञाननिद्राम् (ii) महापुरुषाणाम् (iii) छुरिकायाः (iv) महापुरुषाः	½ ½ ½ ½ ½ ½ ½ ½	2 2
15.	पद्यस्य अन्वयबोध- परीक्षणम्	प्रदत्तेषु अन्वयेषु श्लोकं पठित्वा रिक्तस्थानपूर्तिः	1. (i) पराभवं (ii) मायिनः (iii) असंवृत्ताङ्गान् (iv) इषवः 2. (i) अनन्तरत्नप्रभवस्य (ii) सौभाग्यविलोपि (iii) गुणसन्निपाते (iv) किरणेषु	½ ½ ½ ½ ½ ½ ½ ½	2 2
16.	वाक्यांशानां सार्थकसंयोजनम्	सार्थकमेलनं (संयोजनम्)	1. (i) यत्र तत् सत्यस्य परं निधानम् (ii) तर्हि चतुर्गुणेन सीसेन शोधयेत (iii) सप्तसप्ततिः कक्षाः सन्ति (iv) न उत्सवकालः	1 1 1 1	4
17.	प्रसङ्गानुसारं शब्दार्थबोध- परीक्षणम्	प्रदत्तविकल्पेभ्यः शुद्ध-अर्थ चयनम्	(i) नक्षत्रमण्डलस्य (ii) दुर्गस्य सुरक्षादिकार्यम् (iii) तुच्छ इव (iv) भाग्यरक्षितम्	1 1 1 1	4

[k.M%?k] Hkkx II
I l d r l k f g R ; i f j p ; %

10

Øekkk:	mís ; e~	i z u i d k j %	v i f { k r & m l k j k f . k	V ð ð - l ð ð e r k %	V ð ð - f o H k k x %
18.	संस्कृतसाहित्यस्य सामान्यज्ञानम् (अतिलघूत्तरः) (केवलं नामोल्लेखः अपेक्षितः)	अ) कविः (i) अम्बिकादत्तव्यासः (ii) भर्तृहरिः (iii) भासः (आ) (i) भर्तृहरिः (ii) विशाखदत्तः (iii) अम्बिकादत्तव्यासः (इ) (i) वराहमिहिरः (ii) कौटिल्यः (iii) विष्णुशर्मा (iv) भारविः	(i) जयपुरम् (ii) उज्जयिनी (iii) पद्मनाभपुरम् (i) षष्ठीशताब्दी (ii) 5-6 शताब्दी (iii) एकोनविंशतिःशताब्दी (i) बृहत्संहिता (ii) अर्थशास्त्रम् (iii) पंचतन्त्रम् (iv) किरातार्जुनीयम्	1 1 1 1 1 1 1 1 1 1	3 3 4
		अथवा			10
अ	संस्कृतसाहित्यस्य सामान्यज्ञानम्	अतिलघूत्तरः (रिक्तस्थानपूर्तिः)	अ) (i) नान्दी (ii) आख्यायिका (iii) संदेशवाहकः (iv) पद्यकाव्यस्य (v) चम्पू	1 1 1 1 1	5
आ	संस्कृतमहाकाव्य- लक्षणबोध- परीक्षणम्	संस्कृतेन पञ्चवाक्येषु वैशिष्ट्यलेखनम्	(i) न्यूनतमाः अष्टसर्गाः (ii) धीरोदात्तः नायकः (iii) सर्गबद्धः कथानकः (iv) धर्मार्थकाममोक्षेषु एकं फलम् (v) कोऽपि एकः प्रमुखः रसः	1 1 1 1 1	5
					10

**I & vkn'k'z ui =e~
, fPNde~ (Elective)
d{kk & }kn'kh XII
i'z ui=L; : i j[kk**

कोड सं. : 022

पूर्णाङ्कः 100

[k.M& uke	i'z u l[;k	i'z u&mi's; e~	i'z u i'z kj%	v[ka l[ka r%	पूर्णाङ्कः
खण्डः क अपठितांश- अवबोधनम् 15	1	तथ्यबोध-परीक्षणम्	I. अतिलघूत्तरः II. लघूत्तरः III. अतिलघूत्तरः	1 2 2	5
	2	तथ्यबोध-परीक्षणम्	I. अतिलघूत्तरः II. लघूत्तरः III. अतिलघूत्तरः IV. लघूत्तरः	2 4 2 2	10 15
खण्डः 'ख' रचनात्मक- लेखनम् 15	3.	रूपरेखामधिकृत्य वाक्यविन्यास- परीक्षणम्	निबंधात्मकः (कथालेखनम्)	1 × 10	10
	4.	मञ्जूषासहायतया वाक्यः संरचना- बोधः	निबंधात्मकः (अनुच्छेदलेखनम्)	1 × 5	5 15
खण्डः 'ग' पठित- अवबोधनम् 50	5 अ	गद्यांशतथ्यबोध- परीक्षणम्	अतिलघूत्तरः लघूत्तरः च	I. ½ × 2=1 II. 1 + 1=2 III. ½ × 2=2	5
	आ	पद्यांशतथ्यबोध- परीक्षणम्	अतिलघूत्तरः लघूत्तरः च		5

[k.M uke	izu l q; k	izu&ms; e~	izu idkj%	vkl ksr%	पूर्णाङ्काः
	इ	नाट्यांशतथ्य-बोध- परीक्षणम्	अतिलघूत्तरः लघूत्तरः च	1+2+2=5	15
	6.	शब्दार्थमेलनम्	अतिलघूत्तरः	½ x 4=2	2
	7.	प्रश्ननिर्माण-कौशल- परीक्षणम्	अतिलघूत्तरः	1 x 4 = 4	4
	8.	भावार्थपूर्तिबोध- परीक्षणम्	लघूत्तरः	3+3=6	6
	9.	अन्वयपूर्तिबोधः	लघूत्तरः	3+3=6	3
	10.	कवि-काव्य-परिचय- बोध परीक्षणम्	लघूत्तरः	1 x 10=10	10
	11.	भाषिककार्य- परीक्षणम्	अतिलघूत्तरः	2+2+2+2+2	10
					50
खण्डः 'घ' छन्दोऽलङ्कार- परिचयः <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; display: inline-block;">20</div>	12.	स्वरविवेकः, परिभाषा पूर्तिः, छन्दसः अभिज्ञानम् उदाहरणज्ञानं च बोधपरीक्षणम्	अतिलघूत्तरः लघूत्तरः लघूत्तरः	1+1+1+1=4 1+1+1=3 1 = 1 2 = 2	10
	13.	अलंकार-अभिज्ञान- बोधपरीक्षणम्	लघूत्तरः निबन्धात्मकः लघूत्तरः	1+1+1+1=4 3 1+1+1=3	10
					<div style="border: 1px solid black; padding: 2px; display: inline-block;">20</div>

vkn'kI 1Ñrit'ui =e- I a I
I 1Ñre- ¼, sPNde½
dkM I d; k 022
}kn'k d{kk

अवधि: होरात्रयम्
समय : तीन घण्टे
Time : 3 Hours

पूर्णाङ्कः : 100
पूर्णाङ्कः : 100
Maximum Marks : 100

vfLeu- iz'ui =s pRokj% [k.Mk% I fUrA
bl iz'ui = ea pkj [k.M gA
This question paper has four sections.

[k.M% ¼d½	vi fBrkd k&vock's'kue-	15
Section (A)	Reading Comprehension	
[k.M% ¼k½	I 1Ñrsu jpuRreddk; e-	20
Section (B)	Writing Skill in Sanskrit	
[k.M% ¼x½	i fBr&vock's'kue- I 1ÑrI kfgR; L; p ifjp; %	40+10=50
Section (C)	Textual Comprehension and Introduction to History of Sanskrit Literature	
[k.M% ¼k½	NUnks yd;dkj k%	20
Section (D)	Meters and Figures of Speech	

fun' k%

fun' k

Instructions

1- mUkj kf.k mUkj i qLrdk; ke- , o y[kuh; kfuA
mUkj mUkj i qLrdk ea gh fy [kA

Write answers in the answer-sheet only.

2- I d's'kkkos I o'kka iz'ukuke'kj kf.k I 1Ñrsu y[kuh; kfuA
tgk; I d's' u gk; ogk; I Hkh iz'uka ds mUkj I 1Ñr ea gh fy [kA

Answer all questions in Sanskrit unless instructions are given otherwise.

[k.M% ^d* Section A

vi fBr&vock/kue~

15

Reading Comprehension

- 1- v/kkyf[kre~ vuqNn}; a ifBrok izuku~ I lNrsu mUkjr 5
fuEufyf[kr nksuka vuqNnka dks i<ej izuka ds mUkj I lNr ea nhft ,A
Read the following passages and answer the questions in Sanskrit.

i Fke% vuqNn%

जीवने यः समयः गतः स गतः । तस्य विषये चिन्तां मा कुरुत । किमपि एकं सेवाकार्यं स्वीकुरुत । तत् कार्यम् आजीवनं व्रतरूपेण आचरत । शनैः शनैः स्वार्थः न्यूनः भविष्यति । परार्थः अधिकाधिकः भविष्यति । अत्रैव सुखस्य रहस्यम् अस्ति । यदा सेवाकार्यं निश्चितं भवेत् तदा तस्य कृते प्रयत्नः करणीयः । श्रमः करणीयः । तेन जीवनम् आनन्दमयं भविष्यति । जीवनम् अर्थपूर्णं भविष्यति । जीवनकथा अपि प्रेरणादायिनी भविष्यति ।

izuk%

- I. ,dinsu mUkjr
,d 'kCn ea mUkj nhft ,A (1/2x2=1)
Answer in one word only

- (i) सेवाकार्येण जीवने कः न्यूनः भविष्यति?
(ii) जीवने वयं किं स्वीकुर्याम?

- II. iwkbkD; su mUkjr
iwkbkD; ea mUkj nhft ,A (2)
Answer in a complete sentence.

जीवने कस्य विषये चिन्ता न करणीया?

- III. ; Fkkfunz ke~ mUkjr
; Fkkfunz k mUkj nhft ,A (1/2 x 4 = 2)
Answer as directed.

- (i) आनन्दमयम् इति पदं कस्य विशेषणम्?
(ii) तस्य कृते प्रयत्नः करणीयः अत्र तस्य इति पदं कस्मै प्रयुक्तम्?
(iii) स्वार्थः इति पदस्य किं विलोमपदम् अनुच्छेदे प्रयुक्तम्?
(iv) भवेत् इति क्रियापदस्य कर्ता कः?

2½ f}rh; % vuPNn%

10

प्रायः शतवर्षेभ्यः पूर्वं कश्चन महापुरुषः विदेशात् भारतं प्रति आगच्छत् । सः भारतस्य धूलिम् अस्पृशत् । धूलौ अलिम्पत् । आनन्दितः भूत्वा अवदत्—अहो! अद्य अहं पवित्रः सञ्जातः । स च महापुरुषः आसीत् स्वामी विवेकानन्दः । सः च पवित्रः भूभागः रामेश्वरम् । पुराणेषु रामेश्वरक्षेत्रस्य महिमा वर्णितः । अस्य मृत्तिकाकणः अपि प्रत्येकं भारतीयस्य श्रद्धाकेन्द्रम् । अत्रैव रामः वानराणां सहायतया लङ्कां प्रति सेतुं निर्मितवान् । एकदा अस्माकं राष्ट्रपतिः केरलप्रदेशे अमृतसेतुः इति पुस्तकस्य विमोचनं करोति स्म । एतत् पुस्तकं मात्रा अमृतानन्दमय्या लिखितम् । सः अवदत् एतत् पुस्तकं दृष्ट्वा अहम् रामसेतुं स्मरामि । तद् एकम् ऐतिहासिकं चिह्नम् । उपग्रहचित्रैः तस्य अस्तित्वं निरूपितम् अस्ति इति । अहो विचित्रम् अस्माकं भारतम् ।

i t uk%

I. ,dinsu mUkjr (1x2 = 2)

,d 'kCn ea mUkj nhft, A

Answer in one word only

- (i) पुराणेषु कस्य महिमा वर्णितः?
(ii) अमृतसेतुः इति पुस्तकस्य विमोचनम् अस्माकं राष्ट्रपतिः कुत्र करोति स्म?

II. iwkbkD; su mUkjr (1x2 = 2)

iwkbkD; ea mUkj nhft, A

Answer in a complete sentence

विवेकानन्दः भारतस्य मृत्तिकायां विलुण्ठनं कृत्वा किम् अवदत्?

III. ; Fkkfunz ke~ mUkjr (1x4 = 4)

; Fkk funz k mUkj nhft, A

Answer as directed

- (i) ऐतिहासिकम् इति पदं कस्य विशेषणम्?
(ii) उपग्रहचित्रैः तस्य अस्तित्वम् इति वाक्ये तस्य इति पदं कस्मै प्रयुक्तम्?
(iii) निर्मितवान् इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?
(iv) 'पश्चात्' इति अव्ययपदस्य किं विलोमपदम् अत्र प्रयुक्तम्?

IV. vuPNnL; Nrs mi ; qa 'k'kda fy [kr (2)

vuPNn ds fy, mi ; qa 'k'kd fyf [k, A

Write an appropriate title for this paragraph.

[k.M% [k (Section B)

j pukRedy\$[kue~

15

Writing Skill

- 3- eऽt mkr% mfpri ड्केरku~ xghRok v/kkfyf[krka dFkka i q% mUkj i qLrdk; ka fy [kr
eऽt mkr l smfpr l ड्केर yd j fuEufyf[kr dFkka dks i q% mUkj i qLrdk ea fyf[k, A
Rewrite the following story taking hints from the words given in the box. (1x10=10)

एकदा साबरमती आश्रमे रात्रौ एकः चौरः (i)..... । आश्रमवासिनः तं (ii).....
रज्ज्वा बद्ध्वा एकस्मिन् कक्षे प्राक्षिपन् । प्रातः व्यवस्थापकः चौरं कक्षात् (iii).....आनयत्,
महात्मागांधिनः समीपं च अनयत् । भीतः चौरः शिरः (iv).....तूष्णीं स्थितः आसीत् । सः
चिन्तयति स्म—इदानीं किं भविष्यति? सम्भवतः (v).....सूचयित्वा माम् समर्पयिष्यन्ति इति ।
तं दृष्ट्वा करुणहृदयः बापू अपृच्छत्—किं (vi).....प्रातराशः स्वीकृतः? इति । चौरः किमपि
न अवदत् । व्यवस्थापकः उवाच—बापू! एषः तु चौरः । प्रातराशस्य -----एव नास्ति इति ।
महात्मागांधिनः मुखमण्डलं कठोरं जातम् । सः (viii).....अवदत् — किं चौरः मानवः नास्ति ।
नयत । प्रथमम् एषः प्रातराशं (ix)..... । इति चौरः श्रद्धया (x).....चरणयोः अपतत् ।
तस्य नेत्राभ्याम् अश्रूणि प्रावहन् । कालान्तरे सः महात्मनः प्रमुखः शिष्यः अभवत् ।

eऽt mkr

बहिः, प्रश्नः, महात्मनः, गृहीत्वा, अवनम्य, भवता, दुःखेन,
प्राविशत्, रक्षाधिकारिणः, करोतु

- 3-4 i nUk' kCnI gk; r; k i ञpokD; \$kq i knj {kk&vki .kL; o.kUa d#rA (1x5=5)
uhps fn, x, 'kCnka dh l gk; rk l s pli yka dh nqku dk o.kUa dhft , A
Describe a shoe-shop with the help of the following words.

'kCnka%

पादरक्षायाः आपणम्, बह्वयः पादरक्षाः, पीतवर्णाः हरितवर्णाः कृष्णवर्णाः, आपणिकः,
दर्शयति, बहवः जनाः, विविधानि मूल्यानि, धारयित्वा पश्यन्ति, मूल्यं पृच्छन्ति, दृढां,
चित्रितां, अहम्, गतवान् । गतवती, क्रीतवान्/क्रीतवती, मूल्यं दत्तवान्/दत्तवती ।
पेटिकायां स्थापयित्वा, केचन केवलं पश्यन्ति, क्रयं न कुर्वन्ति ।

[k.M% X (Section C)

i fBr&vockskue} I Ñr&I kfgR; k i fjp; % 40\$10

Text-book Comprehension and Introduction to History of Sanskrit Literature

5. v/kkfyf[krax | kāk i | kāk ukV; kāk ap i fBRok rnk/kkfjrku-iz uku-mùkj i Qrck; ke-mùkj rA

fuEufyf[kr x | kāk i | kāk rFk ukV; kāk dks i <dj iz uk ds mùkj nhft, A

Read the following extracts from prose, poetry and drama and answer the questions.

v x | kāk%

समुद्ररूपी ब्राह्मणः अवदत् – “तस्मै राज्ञे व्ययार्थं रत्नचतुष्टयं दास्यामि। एतेषां माहात्म्यम् – एकं रत्नं यद्वस्तु स्मर्यते तद् ददाति। द्वितीयरत्नेन भोजनादिकममृततुल्यमुत्पद्यते। तृतीयरत्नाच्चतुरङ्गबलं भवति। चतुर्थाद्रत्नाद्विव्याभरणानि जायन्ते। तदेतानि रत्नानि गृहीत्वा राज्ञो हस्ते प्रयच्छेति।” ततो ब्राह्मणस्तानि रत्नानि गृहीत्वा उज्जयिनीं यावदागतः तावत् यज्ञसमाप्तिः जाता।

iz uk%

I , di nu mùkj r

(½ x 2=1)

, d 'kCn ea mùkj nhft, A

Answer in one word only

(i) ब्राह्मणः रत्नानि गृहीत्वा कुत्र आगतः?

(ii) तृतीयरत्नात् किं भवति?

II i wkbkD; sù mùkj r

i wkbkD; ea mùkj nhft, A

(1 x 2=2)

Answer in a complete sentence

(i) कस्य व्ययार्थं समुद्रः रत्नानि अयच्छत्?

(ii) प्रथमं रत्नं किं दातुं शक्नोति?

III ; Fkkfun? ka d#r

(½x4=2)

; Fkkfun? k dhft, A

Do as directed

(i) जायन्ते इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?

(ii) अमृततुल्यम् इति कस्य पदस्य विशेषणम्?

(iii) 'चत्वारि रत्नानि' इति स्थाने किं पदमत्र प्रयुक्तम्?

(iv) तानि इति पदस्य किं विलोमपदमत्र प्रयुक्तम्?

vk i | ká k%

पापान्निवारयति योजयते हिताय,
गुह्यं निगूहति गुणान् प्रकटीकरोति ।
आपद्गतं च न जहाति, ददाति काले,
सन्मित्रलक्षणमिदं प्रवदन्ति सन्तः ।।

i z uk%

I ,dinsu mÙkj r

(½ x 2=1)

,d 'kÇn ea mÙkj nhft ,A

Answer in one word only

- (i) सन्मित्रं कान् प्रकटीकरोति?
(ii) सन्मित्रं कीदृशं पुरुषं न त्यजति?

II i wkbkD; su mÙkj r

i wkbkD; ea mÙkj nhft ,A

(1x2=2)

Answer in a complete sentence

सन्मित्रस्य कानिचित् चत्वारि लक्षणानि लिखत

III ; Fkkfunŝ ka d#r

(½ x 4=2)

; Fkkfunŝ k dhft ,A

Do as directed

- (i) रहस्यम् इति स्थाने किं पदमत्र प्रयुक्तम्?
(ii) 'प्रवदन्ति' इति क्रियापदस्य किं कर्तृपदम्?
(iii) 'प्रकटीकरोति' इत्यस्य किं विलोमपदमत्र प्रयुक्तम्?
(iv) 'इदम्' इति सार्वनामिकविशेषणस्य विशेष्यं किम्?

b- ukV; ká k%

पुरुषः घिक् चपल! किमुक्तवानसि? तीक्ष्णतरा ह्यायुधश्रेणयः शिशोरपि दृप्तां वाचं न सहन्ते । राजपुत्रश्चन्द्रकेतुर्दुर्दान्तः, सोप्यपूर्वारण्यदर्शनाक्षिप्तहृदयो न यावदायाति, तावत् त्वरितमनेन तरुगहनेनापसर्पत !

बटवः कुमार! कृतं कृतमश्वेन । तर्जयन्ति विस्फारितशरासनाः कुमारमायुधश्रेणयः । दूरे चाश्रमपदम् । इतस्तदेहि । हरिणप्लुतैः पलायामहे ।

लवः किं नाम विस्फुरन्ति शस्त्राणि? (इति धनुरारोपयति) ।

i 7 uk%

I , d i n s u m ù k j r (½ x 2=1)

, d ' k ñ e a m ù k j n h f t , A

Answer in one word only

- (i) धनुर्धारिणः सैनिकाः कं तर्जयन्ति?
(ii) कः धनुः आरोपयति?

II i w k b k D ; s u m ù k j r

i w k b k D ; e a m ù k j n h f t , A

(1x2=2)

Answer in a complete sentence

चन्द्रकेतुः कस्य दर्शनेन आक्षिप्तहृदयः आसीत्?

III ; F k k f u n ð k e - m ù k j r

(½ x 4=2)

; F k k f u n ð k m ù k j n h f t , A

Do as directed

- (i) सहन्ते इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?
(ii) दुर्दान्तः इति पदं कस्य विशेषणम्?
(iii) समीपे इति अस्य किं विलोमपदमत्र प्रयुक्तम्?
(iv) सः इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम्?

6- ' k ñ k F k k ù - e y ; r

(½ x 4=2)

' k ñ k a d k v F k k a I s f e y k u d h f t , A

Match the words with their meanings.

' k ñ k %

v F k k %

अ अभिधाय	(i)	पाण्डित्यम्
आ अपगतमले	(ii)	तिरस्कुर्वन्तः
इ अवधीरयन्तः	(iii)	दोषरहिते जाते
ई वैदग्ध्यम्	(iv)	उक्त्वा

7 j[kfk r inkfu vk/kR; i'ufuekZ ka d#r

1x4=4

j[kfk r ink ij vk/kfjr i'z u fuekZk dhft ,

Frame questions based on the underlined words.

- (i) HkxojkD; kfu समाप्तानि न भवन्ति ।
- (ii) परमेश्वरः i fFkO; k% सप्तविभागान् कृतवान् ।
- (iii) I Iri o'rkU- सप्तकुलाचलान् वदन्ति ।
- (iv) कैलासश्च e; khki o'rE; % अतिरिक्तः ।

8- v/kkfyf[kr; k% i | ; k% HkkokFkZ; k% fj ä LFkkui firā e'zt'kkk l gk; r; k d#rA
fu'ufyf[kr HkkokFkZ ea fj ä LFkkuka dh i firZ e'zt'kkk dh l gk; rk l s dhft , A

Fill in the blanks in the explanations of the following verses with the help of words given in the box

I. bZ kkokL; fena l o' ; fRd'~o tXR; ka tXR A
rsu R; DrsU Hkq-TkhFkk% ek x/k% dL; fon- /kueAA

II. d'p'Jusg dek'f.k ft thfo"kr- 'kra l ek'AA
, oa Rof; ukU; Fkrks fLr] u deZ fyl; rs u j'AA

(3+3=6)

HkkokFkZ%

- I. यत् किमपि संसारे (i)..... अस्ति तत्सर्वम् (ii)..... व्याप्तम् । (iii)..... अस्य संसारस्य भोगं कुरुत । (iv)..... अपि (v)..... प्रति लोलुपः मा (vi)..... ।

HkkokFkZ%

- II. मनुष्यः (i)..... कुर्वन् एव शतं (ii)..... जीवितुम् इच्छेत् । एवमेव सर्वम् ईश्वरस्य अस्ति (iii)..... किमपि न अस्ति, कर्मणि (iv)..... न भवेत् । एवं करणेन मनुष्ये कर्मणः (v)..... न भवति । एतद् (vi)..... कोऽपि अन्यः मार्गः नास्ति ।

e'zt'kkk

कर्म, चेतनतत्त्वम्, कस्यचिद्, तव, वर्षाणि, लेपः,
ईश्वरेण, लिप्तः, त्यागपूर्वकम्, धनं, अतिरिच्य, भव ।

9- v/kkfyf[kr; k% vUo; ; k% fj äLFkkukfu ij; rA

1-½+1-½=3

v/kkfyf[kr nksukj v0; ; ka es fjDr LFkkuka dh i frz dhft , A

Fill in the blanks in the following prose-order-renderings

एतावदुक्त्वा प्रतियातुकामं,
शिष्यं महर्षेर्नृपतिर्निषिध्य ।
किं वस्तु विद्वन् गुरवे प्रदेयं,
त्वया कियद्वेति तमन्वयुङ्क्त ॥

vUo; %

एतावत् उक्त्वा नृपतिः प्रतियातुकामम् (i) ..... शिष्यम् निषिध्य विद्वन्! (ii) त्वया
किम् वस्तु .....प्रदेयम्, (ii) .....वा इति तम् अन्वयुङ्क्त ।

II समाप्तविद्येन मया महर्षि –

र्विज्ञापितोऽभूद्गुरुदक्षिणायै ।
स मे चिरायास्खलितोपचारां,
तां भक्तिमेवागणयत्पुरस्तात् ॥

vUo; %

समाप्तविद्येन मया (i).....गुरुदक्षिणायै विज्ञापितः अभूत् । स मे
(ii).....अस्खलितोपचाराम् ताम् भक्तिम् एव पुरस्तात् (iii)..... ।

v/kkfyf[krk% i Dr; % dL; do% dLekr~ dk0; kr~ I fkrk%
fuEufyf[kr i fä; k; fdl dfo ds fdl dk0; I s yh xbl g&

From which work of which poet, have the following lines been extracted? (½x10=5)

- (i) असक्तो ह्याचरन् कर्म परमाप्नोति पूरुषः ।
- (ii) दृढसङ्कल्पोऽयं सादी न स्वकार्याद् विरमति ।
- (iii) अनन्तरं सर्वे अश्रुलहृदयैः सौप्रस्थानिकीं ज्ञापितवन्तः ।
- (iv) न धर्ममनुधावन्ति, न सत्यमनुबध्नन्ति ।
- (v) हा हन्त! तस्या अबोधबालिकाया अग्रे किं भावि?

10v v/kkfyf[kr dk0; k&k y[kdkuka uke fyf[kr&

(1×5=5)

v/kkfyf[kr dk0; ka ds y[kdka ds uke fy[k&

Write the name of the authores of the following works :

- (i) गीता
- (ii) शिवराजविजयः

- (iii) पाषाणीकन्या
- (iv) प्रबन्ध मञ्जरी
- (v) प्रबन्धपारिजातः

vk v/kkfyf[kryſ[kdkuka , dL; , dL; dk0; L; uke fyf[kr& (1×5=5)
 fuEufyf[kr yſ[kdka ds , d , d dk0; dk uke fyf[k, &
 Write the name of one work of each of the following poets :

- (i) भर्तृहरिः
- (ii) भारविः
- (iii) भवभूतिः
- (iv) कालिदासः
- (v) बाणः

11 - ; Fkkfunſ ka d#r (2x5=10)
 ; Fkkfunſ k dhft , A

Do as directed

I drā na fØ; ki na p fpur (½ x 4=2)

- (i) अथाकस्मात् परितो मेघमाला पर्वतश्रेणीव प्रादुरभूत् ।
- (ii) एकः षोडशवर्षदेशीयो गौरो युवा हयेन गच्छति स्म ।

II fo'kſk.kfo'kſ; i na fpur (½ x 4=2)

- (i) यत्र यत्राहं गच्छामि तत्र तत्रैवास्य शत्रुता सम्मुखस्थिता भवति ।
- (ii) क्रूरः 'किन्तु' मध्ये प्रविश्य सर्वं विनाशयति ।

III jſ[kkſſr l oſkei na dLeſ iz, æe\ (1 x 2=2)

- (i) एवंविधयापि च अनया कथमपि दैववशेन परिगृहीताः विक्लवाः भवन्ति राजानः ।
- (ii) विशेषेण तु राज्ञाम् । उपदिश्यमानमपि ते न शृण्वन्ति ।

IV I ekui na fpur (1 x 2=2)

- (i) I kjghuk%
 न केवलमेते पशुभ्यो निकृष्टास्तृणेभ्योऽपि निस्साराः एव
- (ii) R; äøk
 न तु कदाचित् कापुरुषा इव स्वस्थानम् अपहाय प्रपलायन्त ।

V d% da dFk; fr

(½ x 4=2)

- (i) अधुना मम गमनसमयः समुपागत एव ।
(ii) भगवान् त्वां दीर्घजीवनं कारयतु ।

[k. M% ^?k* Section D
NUnks yङ्कjk%
Meters and Figures of speech

10+10=20

I- i z uku~ mÜkj r

12- i z uka ds mÜkj nhft , A

(1x4=4)

Answer the questions

- (i) मः इति वर्णः गुरुः अस्ति वा लघुः?
(ii) अनुष्टुप् छन्दसि पञ्चमः वर्णः कीदृशः भवति?
(iii) 'प्रदत्ते' इति पदे कः गणः?
(iv) 'मालिनी' छन्दसि प्रतिचरणं कति वर्णाः?

II- v/kksyf[kri fjHkk"kk% i j ; r

(1x3=3)

fuEufyf[kr i fjHkk"kk, i wkZ dhft , A

Fill in the blanks in the following definitions

- (i) जतौ तु वंशस्थ.....
(ii) .....तभजाजगौगः ।
(iii) रसैरुद्रैश्छिन्ना.....शिखरिणी ।

III- v/kksyf[krpj .ks fda NUn%

(1)

fuEufyf[kr pj .k ea dkI I k NUn gS

What is the meter in the following charana?

सा वाणी विनयः स एव सहजः पुण्यानुभावोप्यसौ ।

IV- dL; fpnsdL; NUnI % mnkgj .ka fy [kr

(2)

fdI h ,d NUn dk mnkgj .k fyf[k, A

Give an example of any one of the following.

mi tkfr] vu[Vj ~

I- व्यङ्ग्यक.के- v/कस्यf[krk% i fjHkk"kk% ij; r (1x4=4)

13- व्यङ्ग्यका dh fuEufyf[kr i fjHkk"kk, i ijh dhft, A
Complete the following definitions of the figures of speech.

- (i) .....उपमा..... ।
- (ii) .....उपमानोपमेययोः ।
- (iii) ..... अनुप्रासः ।
- (iv) तद्रूपकम्..... ।

II- dL; fpndL; व्यङ्ग्यL; mnkj .ka fy[kr (3)

fdl h , d व्यङ्ग्य dk mnkj .k fyf[k, A
Write an example of any one of the following figures of speech?

'ySk% mRi dkk

III- v/कस्यf[kri fä"ka ds व्यङ्ग्यk%

fuEufyf[kr i fä; ka ea D; k व्यङ्ग्य gA

What are the figures of speech in the following lines?

(1x3=3)

- (i) अमङ्गलमिव उपघ्नन्ति विश्वासम् ।
- (ii) भयानकेन स्वनेन कवलीकृतमिव गगनतलम् ।
- (iii) श्यामश्यामैर्गुच्छगुच्छैः कुञ्चितकुञ्चितैः कचकलापैः
शिववीरस्य विश्वासपात्रं तोरणदुर्गं प्रयाति ।।

vkn'kz iz'ui = I a&1
, fPNdikB; Øe%
d{kk & }kn'kh
dkM I d; k 022
vdk; kst uk

अवधि: होरात्रयम्
समय : तीन घण्टे
Time : 3 Hours

पूर्णाङ्कः 100
पूर्णाङ्कः 100

Maximum Marks : 100

[k.M% d

I d- y?k&vuPNn%

vifBr & vockskue~

15

Øekdk:	mís; e-	iz'uidkj%	vi f{kr&mùkj kf.k	Vdk- I d; k r% foHkkx%	Vdk- foHkkx%
I.	तथ्यबोध- परीक्षणम्	एकपदेन उत्तरम्	(i) स्वार्थः (ii) सेवाकार्यम्	1/2 1/2	
II.	"	पूर्णवाक्येन उत्तरम्	गतसमयस्य विषये	2	2
III.	भाषिककार्यम्	अतिलघूत्तरप्रश्नाः	(i) जीवनस्य / जीवनम् इत्यस्य (ii) सेवाकार्यस्य इति पदाय / सेवाकार्याय (iii) परार्थः (iv) सेवाकार्यम्	1/2 1/2 1/2 1/2	2
				5	

I [k- f}rh; % vuPNn% 10 80&100 'kCnk%

2\$2\$4\$2

I	तथ्यबोध- परीक्षणम्	एकपदेन उत्तरम्	(i) रामेश्वरक्षेत्रस्य (ii) केरलप्रदेशे	1 1	2
II	"	पूर्णवाक्येन उत्तरम्	अहो अद्य अहं पवित्रः जातःइति	2	2
III	भाषिककार्यम्	भाषिककार्यम्	(i) चिह्नम् इति पदस्य (ii) रामसेतोः (iii) रामः (iv) पूर्वम्	1 1 1 1	4
IV	शीर्षकप्रदानम्		अन्यत् किमपि उपयुक्तं शीर्षकम् (i) ऐतिहासिकः रामसेतुः (ii) विचित्रं भारतम्	2 2	2 10

[k.M% [k
jpukRedys[kue~

15

Øekkk:	mís ; e~	i / ui zkj%	vi f{kr&mùkj kf . k	Vkk- I ðkrk%foHkkx%	Vkk- foHkkx%
3.	वाक्यविन्यासः	निबन्धात्मकः	मञ्जूषासहायतया रिक्तस्थानपूर्तिः (i) प्राविशत् (ii) गृहीत्वा (iii) बहिः, (iv) अवनम्य (v) रक्षाधिकारिणः, (vi) भवता (vii) प्रश्नः (viii) दुःखेन (ix) करोतु (x) महात्मनः	1×10	10
4.	वाक्यविन्यासः	निबन्धात्मकः	शब्दसूचीप्रयोगेण पञ्चदशवाक्यानां लेखनम्	1×5	05
					15

[k.M% x

i fBr&vockskue- % I ðÑrI kfgR; L; pfrgkl i fjp; % 40+10

**Text Book Comprehension :Introduction to History of Sanskrit
Literature**

Øekkk:	mís ; e~	i / ui zkj%	vi f{kr&mùkj kf . k	Vkk- I ðkrk%foHkkx%	Vkk- foHkkx%
5 V 1.	x kd k% तथ्यबोध – परीक्षणम्	I. एकपदेन उत्तरम् II. पूर्णवाक्येन उत्तरम्	(i) उज्जयिनीम् (ii) चतुरङ्गबलम् (i) राज्ञः व्ययार्थम् (ii) यद्वस्तु स्मर्यते तद् ददाति	½ ½ 1 1	1 2
	भाषिककार्यम्	III. लघूत्तरः	(i) दिव्याभरणानि (ii) भोजनादिकम् (iii) रत्नचतुष्टयम् (iv) एतानि	½ ½ ½ ½	2 5
5. C-	i kd k% 'तथ्यबोध–	एकपदेन उत्तरम्	(i) गुणान्	½	1

Øekkk:	mís ; e-	iz uizdkj%	vi f{kr&mùkjf.k	Vkk- Ikk%foHkkx%	Vkk- foHkkx%
5. इ	परीक्षणम्	II. पूर्णवाक्येन उत्तरम्	(ii) आपद्गतम् पापात् निवारयति हिताय गुह्यं निगूहति, गुणान् प्रकटीकरोति आपद्गतं न जहाति, काले ददाति, कानिचित् चत्वारि	½	
	भाषिककार्यम्	III. लघूत्तरः	(i) गुह्यम् (ii) सन्तः (iii) निगूहति (iv) सन्मित्रलक्षणम्	½ ½ ½ ½	5 2
	ukV; kd k% तथ्यबोध- परीक्षणम्	I. एकपदेन उत्तरम्	(i) कुमारम् (ii) लवः	½ ½	1
	भाषिककार्यम्	II. पूर्णवाक्येन उत्तरम् III. लघूत्तरः	अपूर्व-अरण्यदर्शनेन (i) आयुधश्रेणयः (ii) चन्द्रकेतोः (iii) दूरे (iv) चन्द्रकेतवे	2 ½ ½ ½	2 5 2
6.	शब्दार्थज्ञानम्	मेलनम्	अ + (iv) आ + (iii) इ + (ii) ई + (i)	½×4	2 2
7	प्रश्ननिर्माणम्	अतिलघूत्तरः	(i) कानि (ii) कस्याः (iii) कान् (iv) केभ्यः	1×4	4 4
8.	भावार्थबोधनम्	I. रिक्तस्थानपूर्तिः II. रिक्तस्थानपूर्तिः	(i) चेतनतत्त्वम् (ii) ईश्वरेण (iii) त्यागपूर्वकम् (iv) कस्यचिदपि (v) धनम् (vi) भव (i) कर्म	½×6	3

Øekkk:	mís ; e~	i / ui zkj %	vi f{kr&mÜkj kf . k	Vkk- I kkr%foHkkx%	Vkk- foHkkx%
9.	अन्वयबोधनम्	I. रिक्तस्थानपूर्ति: II. रिक्तस्थानपूर्ति:	(ii) वर्षाणि (iii) कस्यचिद् (iv) लिप्तः (v) लेपः (vi) अतिरिच्य (i) महर्षेः (ii) गुरवे (iii) कियद् (i) महर्षिः (ii) चिराय (iii) अगणयत्	$\frac{1}{2} \times 6$ $\frac{1}{2} \times 3$ $\frac{1}{2} \times 3$	3 $1\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$
10.	भाषिककार्यम्	I कर्तृक्रियापदचयनम् II विशेषण- विशेष्यचयनम् III सर्वनामपदप्रयोगम् IV समानपदचयनम् V कः कं कथयति?	(i) मेघमाला-प्रादुरभूत् (ii) युवा - गच्छति स्म (i) सम्मुखस्थिता शत्रुता (ii) क्रूरः किन्तुः (i) लक्ष्म्या (ii) राजानः (i) निस्साराः (ii) अपहाय (i) श्रीनायारः - कार्यालयलिपिकम् (ii) सुश्रीमेरी - श्रीनायारम् (पत्रद्वारा)	$\frac{1}{2} + \frac{1}{2}$ $\frac{1}{2} + \frac{1}{2}$ $\frac{1}{2} + \frac{1}{2}$ $\frac{1}{2} + \frac{1}{2}$ 1 1 1 1 1 1	2 2 2 2 2 2 10 2 45

[k.M% ?k
NUnks yङ्कij i fjp; %

10+10=20

Øekङ्क:	mís ; e-	i t ui zkj %	vi f{kr&mÙkj f.k	Vङ्क- I ङ्केrk%foHkx%	Vङ्क- foHkx%
अ 12.	लघुगुरुवर्णविवेकः	लघूत्तरः	I (i) गुरुः	1	
			(ii) लघुः	1	
			(iii) यगणः	1	4
			(iv) पञ्चदश	1	
आ	परिभाषाज्ञानम्	लघूत्तरः	II (i) मुदीरितौ जरौ	1	
			(ii) उक्ता वसन्ततिलका	1	3
			(iii) यमनसभलागः	1	
इ ई	छन्दः अभिज्ञानम्	लघूत्तरः	III शार्दूलविक्रीडितम्	1	1
	छन्दसः	लघूत्तरः	IV किमपि उदाहरणम्	2	2
	उदाहरण- परीक्षणम्				
अ 13.	परिभाषापूर्तिः	लघूत्तरः	I (i) साधर्भ्यम् उपमा भेदे	1	
			(ii) अभेदो य उपमानोपमेययोः	1	4
			(iii) वर्णसाम्यम्	1	
			(iv) तद्रूपकमभेदो यः	1	
आ.	उदाहरणज्ञानम्	लघूत्तरः	II किमपि एकम् उदाहरणम्	3	3
इ.	अलङ्कार- परिज्ञानम्	अतिलघूत्तरः	III (i) उपमा	1	
			(ii) उत्प्रेक्षा	1	3
			(iii) अनुप्रासः	1	
				20	

vkn'kI iÑrit ui =e~2
I iÑre~ ¼ fPNde½
dkM I ; k 022
Sanskrit (Elective)

अवधि: होरात्रयम्
समय : तीन घण्टे
Time : 3 Hours

पूर्णाङ्कः 100
पूर्णाङ्कः 100
Maximum Marks : 100

funrkk%

I oI iz uk% I iÑruib mUkj .kh; kA
I Hkh iz uk ds mUkj I iÑr ea gh fy [kA
Answers should be written in Sanskrit only.

mUkj kf.k i Fkd~ nUkk; ke~ mUkj i qLrdk; ke~ , o y[kuh; kfuA
I Hkh mUkj vyx nh xbz mUkj i qLrdk ea gh fy [kA
Answers should be written in the separately provided answer-sheet only.

vfLeu~ iz ui =s pRokj% [k.Mk% I fuRA
bl iz u i= ea pkj [k.M gA

There are four sections in this question paper.

15 वङ्काः

[k.M% d vi fBrkd k&vock/kue~
section A (Unseen Reading comprehension)

[k.M% [k jpukRedy[ue~
Section B (Writing Skill)

15 वङ्काः

[k.M% x i fBrkd k&vock/kue} I iÑri kfgR; L; p i fjp; %
Section C Reading comprehension

40\$10 वङ्काः

[k.M% ?k NUnks y[kjk%
Section D (Meters and figures of speech)

20 वङ्काः

[k.M% d Section A
vi fBrk&k & vock'skue~
¼vi fBrk&k & vock'sku½
Unseen Reading Comprehension

5+10=15

- 1 v/k'syf[kre- vuŕNn}; a i fBrOk i'zuku- I ðÑrsu mÙkjr
v/k'syf[kr nksuka vuŕNnka dks i <dj i'zuka ds mÙkj I ðÑr ea fy[k&A
Read the following two passages and answer the questions in Sanskrit

d i fke% vuŕNn%

एकदा सायङ्काले छाया मनुष्यम् अपृच्छत्, “अये! “कथं त्वम् आकारे तथैव तिष्ठसि, पश्य अहं तु प्रतिक्षणं सुदीर्घा भवामि इति।” मनुष्यः अवदत्, सत्यम् उक्तम्। भगिनि! सत्ये असत्ये वास्तविके काल्पनिके एष एव भेदः। सत्यं यथावत् तिष्ठति असत्यं यथासमयं प्रतिक्षणं परिवर्तते। यः सत्यं वदति, सः निर्भयो भूत्वा तदेव वक्ति, असत्यवादी क्षणे क्षणे स्वकथने परिवर्तनं करोति। तेन मनः उद्विग्नं भवति। अतः उच्यते—सत्ये धर्मः प्रतिष्ठितः।

i'z uk%

- I- ,dinsu mÙkjr
,d 'kCn ea mÙkj nhft, A

Answer in one word only.

(1½×2=1)

- (i) कः क्षणे क्षणे परिवर्तितं कथनं वदति?
(ii) धर्मः कुत्र प्रतिष्ठितः?

- II- i wkbkD; su mÙkjr
i wkbkD; ea mÙkj nhft, A

Answer in a complete sentence

(1×2=2)

सत्ये असत्ये कः भेदः?

- III- ; Fkkfun'k ke- mÙkjr
; Fkkfun'k mÙkj nhft, A

Do as directed.

(½×4=2)

- (i) भगिनि! इति सम्बोधनं कस्यै प्रयुक्तम्?
(ii) 'वास्तविके' इत्यस्य किं विलोमपदमत्र प्रयुक्तम्?
(iii) समयानुसारम् इति अर्थे किं पदमत्र प्रयुक्तम्?
(iv) 'अपृच्छत्' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?

[k- f}rh; % vuqNn%

(10)

एकः भवननिर्माता बहूनि वर्षाणि सर्वकारीयभवनानां निर्माणम् अकरोत् । सेवानिवृत्तिसमयः आगतः । तस्य स्वामी अवदत्, "एकम् अन्यं गृहनिर्माणं करोतु भवान् । एतत् एव अन्तिमं कार्यम् इति । सोऽचिन्तयत् अहं तु षण्मासानन्तरं सेवानिवृत्तः भविष्यामि । अतः स निर्माणे निकृष्टतरां सामग्रीं योजितवान् । काष्ठमपि निम्नश्रेण्याः आसीत् । बालुकायाः अधिकाधिकं प्रयोगम् अकरोत् । उपरि प्रदर्शनार्थं सुन्दरं लेपनम् कारितवान् ।

तस्य मनसि विचारः उद्भूतः, "यदि भवनं वर्षान्तरे एव पतति? पुनः दुष्टभावना प्रबला अभवत् । तेन मम का हानिः? अहं तु सेवानिवृत्तः तावत् भविष्यामि इति । कार्यं समाप्य स भवननिर्माता स्वामिनम् उपगम्य भवनकुञ्जिकां समर्पितवान् । प्रहृष्टः स्वामी अवदत्," इदं गृहं तु, त्वदीयम् एव । सेवानिवृत्तिकाले इदम् एव तव मानधनम् । भवननिर्माता आकाशात् पतितः इव पश्चात्तापेन शिरः अताडयत् ।

अतः अस्माभिः पूर्णकर्तव्यनिष्ठया कार्यं करणीयम्, तेन एव राष्ट्रस्य प्रगतिः भविष्यति । यथा कर्म तथा फलम् ।

izuk%

I. ,dins mUkj r

,d 'kCn ea mUkj nhft ,A

(½×4=2)

Answer in one word only

- (i) भवननिर्माता भवननिर्माणे कीदृशीं सामग्रीं योजितवान्?
- (ii) कार्यं समाप्य भवननिर्माता कम् उपागच्छत्?
- (iii) भवननिर्माता बहूनि वर्षाणि केषां निर्माणम् अकरोत्?
- (iv) उपरि प्रदर्शनार्थं भवननिर्माता कीदृशं लेपनं कारितवान्?

II. iwkbkD; u mUkj r

(2)

iwkbkD; ea mUkj nhft ,A

Answer in a complete sentence

- (i) भवनस्य पूर्णतां ज्ञात्वा स्वामी भवन-निर्मातारं किम् अवदत्?
- (ii) भवननिर्माता किमर्थं शिरः अताडयत्?

III. ; Fkkfunʒ ke~ mUkj r

(4)

; Fkk funʒ k mUkj nhft ,A

Do as directed

- (i) 'करोतु' इति क्रियापदस्य कर्ता कः?
- (ii) 'अधिकाधिकम्' इति पदं कस्य विशेषणम्?
- (iii) 'प्रकटितः' इति स्थाने किं पदम् अत्र प्रयुक्तम्?
- (iv) 'इदम्' इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम्?

- IV. वल; वुणनल; ढरस लेप्रा 'क'कडा फ्य[क्र
 ब्ल वुणन दस्य, लेप्रा 'क'कड फ्य[क्र, A
 Write a suitable title for this paragraph. (2)

[क.म% [क (Section B)
 जपुकरेड्य[कुए- 15
 जपुकरेड्य[कु
 Writing Skill

- 2- व/कस्य[क्रका: इज[का इफरक दफका इम%मूकज इलरक; कान'ककड; शक्य[क्र
 फुएुय[क्र: इज[क दसि <दज दगुह दसि म%मूकज इलरक एानल कड; का
 एा फ्य[क्र, A
 Read the following outline and rewrite the story in answer-copy in ten
 sentences only. (1×10=10)

स्वामी रामतीर्थ: – अमेरिकादेशेप्रवचनं, एका अमेरिकन- महिला, आभूषणानां स्वामिनः
 चरणयोः स्थापनं, रुदनं, पुत्रः मृतः, जीवितं करोतु, प्रार्थना, त्वम् योगी, कर्तुं सक्षमः, आम्
 कर्तुं सक्षमः, बहुमूल्यं दातव्यम्, ददामि। पश्य तं निर्धनं नीग्रोबालकम्। तं नीत्वा पुत्रवत्
 पालय। महिला-दुष्करम् एतत्, स्वामी-तव प्रश्नः अपि तथैव। महिला तं बालकं गृहं
 नयति, पुत्रवत्, भारतीयसंस्कृत्याः सन्देशः, वसुधैव कुटुम्बकम्।

- 3- इ.कक; के- जक=कसुल; ल कन; इ- बफर फो"क; ए- व/कनर; इ नूक'ककुकु
 ल गक; र; क इञ्च कड; कफु फ्य[क्र
 इ.कक ध जक= एा ^वकक'क दक ल कन; इ फो"क; इ ज फन, x, 'ककनका ध
 ल गक; रक ल स इकप कड; फ्य[क्र, A
 Write five sentences on the beauty of sky at full moon night with the help
 of given words. (1×5=5)

एतत्क

पूर्णः चन्द्रः, सर्वत्र अमृतवर्षणम्, असंख्यानि तारकाणि, ध्रुवतारकं तीव्रप्रकाशपूर्णम्,
 सप्तर्षिमण्डलम्, तारकाणि पुष्पाणि इव, चन्द्रः अमृतकलशः इव, चन्द्रस्य किरणाः
 शीतलाः, केचन जनाः नौकाविहारं, गगनस्य सौन्दर्यं पश्यन्ति, सर्वत्र शान्तिः, विकसन्ति,
 विराजन्ते, द्योतन्ते, प्राचीनकाले कौमुदीमहोत्सवस्य आयोजनम्। मेघानाम् आच्छादनात्
 दृश्यं, सर्वत्र कृष्णाः मेघाः

[k.M% x (Section C)

i fBr&vock/kue~ , oa l ãÑr l kfgR; L; i fjp; %
Text Book Comprehension and Introduction to
History of Sanskrit Literature

50

15

- 5- v/kksyf [kra x | k'ka i | kãkã ukV; k'ka p i fB Rok rnk/kfjrku- i'zuku-
mũkj i fLrdk; ke- mũkj r
fuEufyf [kr x | kãkã i | kãkã rFkk ukV; kãkã dks i <dj i'zuka ds mũkj nhft, A
Read the following extracts from prose, poetry and drama and answer the questions

- v- x | kãkã (5)

एवं सकलगुणनिवासः स विक्रमो राजा एकदा मनस्यचिन्तयत् अहो असारोऽयं संसारः,
कदा कस्य किं भविष्यति इति न ज्ञायते। यत् च उपार्जितानां वित्तं तदपि दानभोगैर्विना
सफलं न भवति। तथा चोक्तम्

उपार्जितानां वित्तानां त्याग एव हि रक्षणम्।
तटाकोदरसंस्थानां परीवाह इवाम्भसाम्।।

i'z uk%

- I ,dinsũ mũkj r
,d 'kCn ea mũkj nhft, A (½×2=1)
Answer in one word only

- (i) उपार्जितानां वित्तानां कः रक्षकः?
(ii) अयं संसारः कीदृशः?

- II i wkbkD; ũ mũkj r
i wkbkD; ea mũkj nhft, A (1×2=2)
Answer in a complete sentence

- (i) वित्तं कैः विना सफलं न भवति?
(ii) तडागे स्थितानां जलानां रक्षकः कः?

- III ; Fkkfun' ke- mũkj r (½×4=2)
; Fkkfun' k mũkj nhft, A
Do as directed

- (i) सकलगुणनिवासः इति पदं कस्य विशेषणम्?
(ii) अचिन्तयत् इति पदस्य किं कर्तृपदम्?
(iii) 'जलानाम्' इत्यर्थे किं पदमत्र प्रयुक्तम्?
(iv) परीवाह इवाम्भसाम् इति वाक्यांशे किम् अव्ययपदम्?

vk- i | kd k%

विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा,
सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः ।
यशसि चाभिरुचिर्व्यसनं श्रुतौ,
प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनाम् ॥

i t uk%

I ,dinsu mUkjr
,d 'kCn ea mUkj nhft ,A
Answer in one word only

(1/2×2=1)

- (i) सभायां किम् अपेक्षितम्?
(ii) महात्मनाम् अभिरुचिः कस्मिन् भवति?

II iwkbkD; su mUkjr
iwkbkD; ea mUkj nhft ,A
Answer in a complete sentence

(1×2=2)

महात्मनां विपत्तौ अभिवृद्धौ च किं किं प्रकृतिसिद्धं भवति?

III ; Fkkfunz ka d#r
funz kkuq kj dhft ,A
Do as directed

(1/2×4=2)

- (i) 'वेदे' इति स्थाने किं पदमत्र प्रयुक्तम्?
(ii) प्रथमपंक्त्यां किम् अव्ययपदम्?
(iii) 'दुरात्मनाम्' इति पदस्य किं विलोमपदमत्र प्रयुक्तम्?
(iv) 'युद्धे' इति अर्थे किं पदमत्र प्रयुक्तम्?

IV ukV; kd k%

लवः (प्रविश्य, स्वगतम्) अविज्ञातवयः क्रमौचित्यात् पूज्यापि सतः कथमभिवादयिष्ये (विचिन्त्य)
अयं पुनरविरुद्धप्रकार इति वृद्धेभ्यः श्रूयते। (सविनयमपुसृत्य) एष वो लवस्य शिरसा
प्रणामपर्यायः ।

अरुन्धतीजनकौ कल्याणिन् । आयुष्मान् भूयाः ।

कौसल्या जात! चिरंजीव ।

अरुन्धती एहि वत्स! (लवमुत्सङ्गे गृहीत्वा आत्मगतम्) दिष्ट्या न केवलमुत्सङ्गश्चिरान्मनोरथोऽपि
मे पूरितः ।

कौसल्या जात! इतोऽपि तावदेहि । (उत्सङ्गे गृहीत्वा) अहो, न केवलं मांसलोज्ज्वलेन देहबन्धेन,
कलहंसघोषघर्घरानुनादिना स्वरेण च रामभद्रम् अनुसरति ।

iʒ uk%

I , di nsu mUkj r (½×2=1)

, d 'kCn ea mUkj nhft , A

Answer in one word only

- (i) लवः स्वरेण कम् अनुसरति?
(ii) जात! चिरं जीव इति आशीर्वादं का प्रयच्छति?

II i wkzkD; su mUkj r (1×2=2)

i wkzkD; ea mUkj nhft , A

Answer in a complete sentence

- (i) लवम् उत्सङ्गे गृहीत्वा कस्याः मनोरथः पूरितः जातः?
(ii) लवः क्रमौचित्यम् अजानन् पूज्यान् सविनयम् उपसृत्य कथम् अभिवादयति?

III ; Fkkfunʒk d#r (½×4=2)

; Fkkfunʒk dhft , A

Do as directed

- (i) 'आत्मगतम्' इत्यस्य किं समानपदम् अस्मिन् नाट्यांशे प्रयुक्तम्?
(ii) 'मांसलोज्ज्वलेन' इति कस्य विशेषणम्?
(iii) जात! इति सम्बोधनं कस्मै प्रयुक्तम्?
(iv) 'अचिरात्' इति अस्य किं विलोमपदम् अत्र प्रयुक्तम्?

6- 'kCnkFkkz- esy; r (1/2×4=2)

'kCnka dk vFkks l s feyku dhft , A

Match the words with their meanings

'kCnk%

- अ निसर्गतः
आ अभिजातम्
इ भाजनानि
ई जरा

vFkkz%

- (i) पात्राणि
(ii) वृद्धावस्था
(iii) कुलीनम्
(iv) स्वभावतः

7- LFky i nkfu vk/kR; iʒ ufuekZka d#r (1×4=4)

LFky 'kCnka ij vk/kfjr iʒu fuekZk dhft , A

Frame questions based on the bold-lettered words.

- (i) अथ **i fFKO; k%** विभागनिरूपणम् ।
(ii) सप्तग्रहाः **Loxā** परितो मेखलावत् परिभ्रमन्ति ।
(iii) एतेषां **l l r } hi kuka** प्रत्येकमावेष्टनरूपाः सप्तसमुद्राः ।
(iv) **i kJkf . kdkLrq** सप्त द्वीपानि वदन्ति ।

8- v/kkfyf[kr; k% i | ; k% HkkokFkz; k% fj äLFkkui iÜka e=ttkknÜki n% d#r (3+3=6)
fuEufyf[kr nksuka i | ka ds HkkokFkka ea fj äLFkkuka dh iÜkz e=ttkk ea fn, x,
i nka l s dhft, A

Fill in the blanks in the following explanations of the two verses with the words given in the box.

- I असूर्या नाम ते लोकाः अन्धेन तमसावृताः ।
ताँस्ते प्रेत्याभिगच्छन्ति ये के चात्महनो जनाः ॥
- II तदेजति तन्नेजति, तद् दूरे तद्वन्तिके ।
तदन्तः सर्वलोकस्य, तद्धि बहिः प्रतिष्ठितः ॥

HkkokFkz

- I ये नराः (i).....हत्यां कुर्वन्ति, आत्मपतनस्य (ii).....अनुसरन्ति, ते (iii).....
उपरान्तम् (iv)-----परिपूर्णेषु (v)-----युक्तेषु लोकेषु (vi)-----
- II सः चलति, सः न (i).....,सः (ii).....दूरे अपि अस्ति (iii).....अपि अस्ति,
स एव (iv).....सर्वस्य (v).....विद्यमानः अस्ति, सः अस्मात् जगतः (vi).....अपि अस्ति ।

e=ttkk

मार्गम्, आसुरीभावैः, चलति, अन्तः, आत्मनः, मृत्योः, इन्द्रियेभ्यः, अस्य,
बहिः अन्धकारेण, पतन्ति, समीपे,

9- v/kkfyf[kr; k% vlo; ; k% fj äLFkkukfu ij; r (1½+1½=3)
fuEufyf[kr vlo; ka ea fj äLFkkuka dh iÜr l dhft, A

Fill in the blanks in the following prose-order-renderings.

- I तमध्वरे विश्वजिति क्षितीशं,
निःशेषविश्राणितकोषजातम्!,
उपात्तविद्यो गुरुदक्षिणार्थी,
कौत्सः प्रपेदे वरतन्तुशिष्यः ॥

vlo; % वरतन्तुशिष्यः कौत्सः (i)..... गुरुदक्षिणार्थी विश्वजिति (ii).....
निःशेषविश्राणितकोषजातं तं क्षितीशं (iii)..... ।

- II सर्वत्र नो वार्तमवेहि राजन् ।
नाथे कुतस्त्वय्यशुभं प्रजानाम् ।
सूर्ये तपत्यावरणाय दृष्टेः
कल्पेत लोकस्य कथं तमिस्रा ॥

vlo; % राजन्! सर्वत्र नः वार्तम् (i)..... । त्वयि नाथे प्रजानाम् (ii).....कुतः?
सूर्ये तपति तमिस्रा लोकस्य (iii).....आवरणाय कथं कल्पेत ।

10v v/kksyf[kr dk0; ksk yskdkuka uke fyf[kr& (1×5=5)

v/kksyf[kr dk0; ka ds yskdkka ds uke fy[ka &

Write the name of the authors of the following works :

- (i) गीता
- (ii) शिवराजविजयः
- (iii) पाषाणीकन्या
- (iv) प्रबन्ध मञ्जरी
- (v) प्रबन्धपारिजातः

vk v/kksyf[kryskdkuka , dL; , dL; dk0; L; uke fyf[kr& (1×5=5)

fuufyf[kr yskdkka ds , d , d dk0; dk uke fyf[k, &

Write the name of one work of each of the following poets :

- (i) भर्तृहरिः
- (ii) भारविः
- (iii) भवभूतिः
- (iv) कालिदासः
- (v) बाणः

11 ; Fkkfunž ka d#r (2×5=10)

; Fkkfunž k dhft , A

Do as directed

I drī na fØ; ki na p fpur (½×4=2)

- (i) क्षणे क्षणे हयस्य खुराश्चिक्कणपाषाणखण्डेषु प्रस्खलन्ति ।
- (ii) कलविङ्काश्चाटकैर-रुतैः परिपूर्णेषु नीडेषु प्रतिनिवर्तन्ते ।

II fo'kšk.kfo'kš; i na fpur (½×4=2)

- (i) अस्य किन्तोः कारणात् कस्मिन्नपि कार्ये सफलता न अस्ति ।
- (ii) अहं निश्चिन्तताया एकं निःश्वासम् अमुचम् ।

III jskfžra l ožkei na dLeš iz ðæ\ (1×2=2)

- (i) तात चन्द्रापीड! अधीतसर्वशास्त्रस्य rs नाल्पमपि उपदेष्टव्यम् अस्ति ।

(ii) विशेषेण तु राज्ञाम् । विरला हि रसके-उपदेष्टारः ।

IV i nŪk' kCn; k% I ekukFkZdi na fpur (1×2=2)

(i) fili y% & सर्वविधवितपिनाम् मध्यभागे स्थितः सुमहान् अश्वत्थदेवः वदति ।

(ii) cŋkqkk' kkfUr-% & श्वापदानां हिंसाकर्म किल जठरानलनिर्वाणमात्रप्रयोजकम् ।

V d% da dFk; fr\ 1/2×4=2

(i) मम दायित्वहस्तान्तरणपत्रकं सज्जीकुरु ।

(ii) भगवान् यीशुस्तव मङ्गलं वितनोतु ।।

[k. M% ?k

Section D

NUnks yŋkj k%

Meters and Figures of Speech

10+10=20

12 I- i ŷuku~ mŪkj r

i ŷuka ds mŪkj nhft , A

Answer the questions

(1×4=4)

(i) विप्रः इति पदे 'वि' वर्णः गुरुः अस्ति वा लघुः?

(ii) वसन्ततिलकाछन्दसि प्रथमः वर्णः गुरुः भवति वा लघुः?

(iii) अनुष्टुप् इति पदे कः गणः?

(iv) 'शिखरिणी' छन्दसि प्रतिचरणं कति वर्णाः?

II. v/kŋfyf[kri fjHkk"kk% ij; r

(1×3=3)

fuEufyf[kr ifjHkk"kk, i ijh dhft , A

Fill in the blanks in the following definitions.

(i) -----मालिनी भोगिलोकैः ।

(ii) सूर्याश्वैर्यदि.....शार्दूलविक्रीडितम् ।

(iii) अनन्तरोदीरितलक्ष्मभाजौ.....

III. v/kŋfyf[krpj .k}; s fda NŪn%

(½×2=1)

fuEufyf[kr nks pj .kka ea dŋu l k NŪn gŋ

What is the meter in the following two charanas?

- (i) वर्णाश्रमाणां गुरवे स वर्णी,
- (ii) विचक्षणः प्रस्तुतमाचक्षे ।।

IV. dL; fpndL; NUnl % mngj .ka fy[krA (2)
fdl h ,d NUn dk mngj .k fyf[k, A

Write an example of any one of the following meters.

शिखरिणी, वंशस्थ

13- I- vyङ्गjk.kke~ v/kkfyf[krk% i fjHkk"kk% ij; r (1×4=4)
vyङ्गjka dh fuEufyf[kr i fjHkk"kk,; ijh dhft , A

Complete the following definitions of the figures of speech.

- (i) .....प्रकृतस्य परात्मना ।
- (ii) .....अनेकार्थाभिधानैः..... ।
- (iii) भवेदर्थान्तरन्यासो..... ।
- (iv) .....अनुप्रासः ।

II- dL; fpndL; vyङ्गjL; mngj .ka fy[kr (1x3=3)
fdl h ,d vyङ्गj dk mngj .k fyf[k,

Write an example of any one of the following figures of speech

रूपकम्, यमकम्

III. v/kkfyf[kri fä"q ds vyङ्गjk% (1x3=3)
fuEufyf[kr i fä; ka ea dku dku I s vyङ्गkj g

Name the figures of speech in the following lines.

- (i) रमते न मरालस्य मानसं मानसं विना ।
- (ii) शब्दार्थो सत्कविरिव द्वयं विद्वानपेक्षते ।।
- (iii) यशसि चाभिरुचिर्व्यसनं श्रुतौ, प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनाम् ।।

vkn'kī ādriṭ ui=e~ & 2
, fPNdi kB; Øe%
d{kk }kn'kh (XII)
[k.M% ½d½
vi fBr & vock/kue~

15

vof/k% & gjk=; e~

dkM I ā; k 022

i wkk%100

I d y?k&vuPNn%

5

Øekḥ:	mīs; e~	iṭ ui zdkj%	vi f{kr&mūkj kf.k	vḥ- I ḥkr%foHkkx%	vḥ- foHkkx%
I	तथ्यबोध- परीक्षणम्	एकपदेन उत्तरम्	(i) असत्यवादी (ii) सत्ये	½ ½	1
II	“	पूर्णवाक्येन उत्तरम्	सत्यं यथावत् तिष्ठति, असत्यं प्रतिक्षणं परिवर्तते	1 1	2
III	भाषिककार्यम्	लघूत्तरः	(i) छायायै (ii) काल्पनिके (iii) यथासमयम् (iv) छाया	½ ½ ½ ½	2 5

II [k f}rh; %vuPNn% 80&100 'kCnk%

10

I	तथ्यबोध- परीक्षणम्	एकपदेन उत्तरम्	I (i) निकृष्टतराम् (ii) स्वामिनम् (iii) सर्वकारीयभवनानाम् (iv) सुन्दरम्	½ ½ ½ ½	2
II	“	पूर्णवाक्येन उत्तरम्	II (i) इदं भवनं तु त्वदीयमेव (ii) पश्चात्तापेन	1 1	2
III	भाषिककार्यम्	अतिलघूत्तरः	III (i) भवान् (ii) प्रयोगम् इत्यस्य/प्रयोगस्य (iii) उद्भूतः इति पदस्य (iv) भवनस्य/भवनम् इत्यस्य	1 1 1 1	4
IV	समुचितशीर्षकम्	लघूत्तरः	IV (i) कर्तव्यनिष्ठा (ii) यथा कर्म तथा फलम्	2	2
					10

15

[k.M% [k
jpukRedy\$[kdue~ 15]

Øekkk:	mís ; e~	i7 ui djk%	Vkk- I dkerk%foHkkx%	Vkk- foHkkx%
3.	रूपरेखां पठित्वा कथालेखनम् रूपरेखानुसारं दशवाक्यानि लेखनीयानि प्रतिवाक्यम् एकः अङ्कः	निबन्धात्मकः	1×10	10
4.	मञ्जूषाप्रदत्तशब्दैः दशवाक्यानां निर्माणम् प्रतिवाक्यम् एकः अङ्कः विषयः रात्रौ गगनस्य वर्णनम्	निबन्धात्मकः	1×10	10
				20

[k.M% x
i fBr&vock\$kie~ , oa I lÑrI kfgR; L; i fjp; % 40\$10]

Text Book Comprehension

Øekkk:	mís ; e~	i7 ui djk%	vi f{kr&mÙkj kf . k	Vkk- I dkerk%foHkkx%	Vkk- foHkkx%
5. अ	गद्यांशः तथ्यबोध—	I एकपदेन उत्तरम्	(i) त्यागः (ii) असारः	½ ½	1
	परीक्षणम्	II पूर्णवाक्येन उत्तरम्	(i) दानभोगैः (ii) परीवाहः	1 1	2
	भाषिककार्यम्	III लघूत्तरः	(i) विक्रमस्य (ii) विक्रमः (iii) अम्भसाम् (iv) इव	½ ½ ½ ½	2
आ	पद्यांशः तथ्यबोध—	I एकपदेन उत्तरम्	(i) वाक् पटुता (ii) यशसि	½ ½	1
	परीक्षणम्	II पूर्णवाक्येन उत्तरम्	(i) धैर्यम्, क्षमा	1+1	2
	भाषिककार्यम्	III लघूत्तरः	(i) श्रुतौ (ii) अथ (iii) महात्मनाम् (iv) युधि	½ ½ ½ ½	2

Øekkk:	mís ; e~	iz uizdkj%	vi f{kr&mùkjf.k	Vkk- I kkerk%foHkkx%	Vkk- foHkkx%
b-	ukV; kd k%				
I	तथ्यबोध- परीक्षणम्	एकपदेन	(i) रामभद्रम् (ii) कौसल्या	½ ½	1
II		पूर्णवाक्येन	(i) अरुन्धत्या: (ii) एष वो लवस्य शिरसा प्रणामपर्यायः	1 1	2
III	भाषिककार्यम्	अतिलघूत्तरः	(i) स्वगतम् (ii) देहबन्धेन इत्यस्य (iii) लवाय (iv) चिरात्	½ ½ ½ ½	2 5
6.	शब्दार्थमेलनम्	अतिलघूत्तरः	अ + (iv) आ + (iii) इ + (i) ई + (ii)	½ ½ ½ ½	2
7.	प्रश्ननिर्माणम्	अतिलघूत्तरः	(i) कस्याः, (ii) कम् (iii) केषाम् (iv) के	1 1 1 1	2 4 4
8.	भावार्थपूर्तिः	I लघूत्तरः	(i) आत्मनः (ii) मार्गम् (iii) मृत्योः (iv) अन्धकारेण (v) आसुरभावैः (vi) पतन्ति	½ ½ ½ ½ ½ ½	3
		II लघूत्तरः	(i) चलति (ii) इन्द्रियेभ्यः (iii) समीपे (iv) आत्मनः (v) अन्तः (vi) बहिः	½ ½ ½ ½ ½ ½	3 6

Øekkk:	mís ; e~	i / ui zkj %	vi f{kr&mùkj kf .k	Vkk- I kkrk%foHkkx%	Vkk- foHkkx%
9.	अन्वयपूर्ति:	लघूत्तर: I	(i) उपात्तविद्यः (ii) अध्वरे (iii) प्रपेदे	½ ½ ½	1½
		II	(i) अवेहि (ii) अशुभम् (iii) दृष्टे:	½ ½ ½	1½
10. अ			(i) वेदव्यासः (ii) अम्बिकादत्तव्यासः (iii) पाषाणीकन्या (iv) प्रबन्धमञ्जरी (v) श्रीमद् मधुरानाथ शास्त्री	1 1 1 1 1	
आ			(i) नीतिशतकम् (ii) किरातार्जुनीयम् (iii) उत्तररामचरितम् (iv) रघुवंशम् (v) हर्षचरितम्	1 1 1 1 1	5
11.	भाषिककार्य- परीक्षणम्	अतिलघूत्तर:	(i) कस्मिन् कार्ये (ii) एकं निःश्वासम्	1 1	2
	I कर्तृक्रिया- पदचयनम्		(i) चन्द्रापीडाय (ii) राज्ञाम् इति कृते	1 1	2
	II विशेषण- विशेष्यचयनम्		(i) अश्वत्थः (ii) जठरानलनिर्वाणम्	1 1	2
	III सर्वनामपद- प्रयोगः		(i) श्रीनायारः कार्यालयलिपिकम् (ii) सुश्रीमेरी-श्रीमायारम् (पत्रद्वारा)	1 1	2
	IV समानार्थक- पदचयनम्				
	V कः कं कथयति?				
					10 45

[k.M% ?k
NUnks yङ्कij i fjp; %

Øekङ्कः	míś ; e~	iʔ ui zkj%	vi f{kr&mÙkj kf . k	Vङ्क- I ङ्करk%foHkkx%	Vङ्क-
12. अ	स्वरविवेकः	लघुगुरुविभेदः	(i) गुरुः (ii) गुरुः (iii) यगणः (iv) सप्तदशवर्णाः	1 1 1 1	4
आ	परिभाषापूर्तिः	लघूत्तरः	(i) ननमयययुतेयम् (ii) मःसजौ सततगाः (iii) पादौ यदीयावुपजातयस्ताः	1 1 1	3
इ	छन्दसः		उपजातिः	1	1
ई	अभिज्ञानम्		कस्यचिदेकस्य अलङ्कारस्य		
	उदाहरणज्ञानम्		उदाहरणम्	2	2
13. अ.	परिभाषापूर्तिः	लघूत्तरः	(i) भवेत् सम्भावनोत्प्रेक्षा । (ii) श्लेषैः पदैः / श्लेष इष्यते (iii) अनुषक्तार्थान्तराभिधः (iv) वर्णसाम्यम् ।	1 1 1 1	10 4
आ	उदाहरणज्ञानम्	निबन्धात्मकम्	कस्यचिदेकस्य अलङ्कारस्य उदाहरणम्		3
5.	अलङ्कार- अभिज्ञानम्	लघूत्तरः	(i) यमकः (ii) उपमा (iii) अर्थान्तरन्यासः	1 1 1	3
					10
				10+10=20	